

Sosiaalivakuutus

Uusperheen arki pyörii
perusasioiden varassa s.10

TEEMA: MUUTTUVA PERHE

Perheen käsite
hämmentää s.18

TUTKIJALTA

Kolme tapaa uudistaa
eläkejärjestelmä s.33

TEEMA

Muuttuva perhe

10 UUSPERHEEN ARKI

Viikko isällä, viikko äidillä

15 NÄKÖKULMA

Anu-Tuija Lehto: Yhä useampi isä saa palkkaa isyysvapaallaan

16 LAPSIKÖYHYYS RANTAUTUI SUOMEEN

Asiantuntijana Markus Jäntti

18 PERHEEN KÄSITE HÄMMENTÄÄ

Asiantuntijoina Maija Faurie ja Laura Kalliomaa-Puha

22 VIROSSA MAKSETAAN ÄIDINPALKKAA

Tallinna jakaa äitiyspalkkausta.

24 YHTENÄINEN PERHEKÄSITYS

Ministeri Juha Rehula

36 PÄÄTTÄJÄ HOITAJANA

Vammaisten ja vanhusten hoito koskettaa jokaista.

39 VASTAUKSIA

Asiantuntijana Tapio Rissanen

KESKUSTELUA

9 KOLUMNI Suvi Onninen

14 MITÄ PITÄISI KORJATA HETI PERHEIDEN SOSIAALITURVASSA?

Vastaamassa viisi Kelan valtuutettua.

27 KOLUMNI Karoliina Koskenvu

JOKA NUMEROSSA

6 KUMPPANI Tietojenkäsittelyn suunnittelija Lea Juvonen, Helsingin kaupunki

30 TUTKIJALTA Tarja Heino: Miten huostassa olleet lapset pärjäävät aikuisina?

31 TILASTOILMIÖ Siru Keskinen: Elatustuen hakemussuma selvitetään

32 VÄITÖS Hannu Pääkkönen

33 TUTKIJALTA Olli Kangas: Kolme tietä samaan tulokseen

35 JULKAISUT

37 TYÖSSÄ

40 SVENSKA SIDOR

43 JOSKUS ENNEN Kelan tuleva pääjohtaja Liisa Hyssälä

Perhe on paras – tai pahin

Perhekäsitteiden sekamelskaan kaivataan selkeyttä.

Yleisesti arvellaan, että perhe tukee, auttaa ja suojaa yksilöä maailman myrskyissä. Perheelliset voivat perheettömiä paremmin, ovat onnellisempia ja elävät pitempään. Perhe voi kuitenkin vaikuttaa myös kielteisesti yksilön asemaan ja hyvinvointiin. Hyvinvoinnissa perheessä perheenjäsenet voivat hyvin, huonovointisissa huonosti.

Tutkija **Karoliina Koskenvu** toteaa, että perhesuhteet ja -muodot ovat Suomessa murroksessa. Puolet avioliitoista päättyy eroon ja lasten huostaanotot lisääntyvät. Hyvinvointi on heikentynyt paitsi ylivelkaantuneiden ja pitkäaikaistyöttömien keskuudessa myös lapsiperheissä, erityisesti yksinhuoltajaperheissä. Tämä on vaarallista sikäli, että lapsuuden perhe ja olosuhteet vaikuttavat selvästi yksilön myöhempään terveyteen ja hyvinvointiin sekä kohtaloon muutenkin, esimerkiksi valikoitumiseen koulutus- ja työurille sekä elintapoihin.

Professori **Markus Jäntti** puolestaan sanoo, että lapsiperheiden köyhyys on Suomessa kasvanut lyhyessä ajassa rajusti. ”Yksinhuoltajaperheiden kohdalla tilanne on huolestuttavin. Köyhien perheiden määrä on kolminkertaistunut 15 vuodessa”, hän arvioi. Hän muistuttaa, ettei köyhää lapsuutta voi selittää ihmisen valinnoilla. Lapsi ei voi valita vanhempiaan, joten hän ei ole köyhä omasta syystään. Koskenvuon tavoin Jäntti huomauttaa, että perhetausta vaikuttaa lapsen elämään voimakkaasti. Jo 4–5-vuotiaissa lapsissa näkyy perheen sosioekonomisen tilanteen vaikutus.

SUOMALAINEN SOSIAALILAINSÄÄDÄNTÖ LÄHTEE siitä oletuksesta, että yhdessä asuvat huoltavat ja hoivaavat toisiaan. Heillä ajatellaan olevan yhteinen jääkaappi ja rahapussi. Aina ei näin ole, mutta sitä lainsäätäjät ei ota huomioon. Laki ei velvoita avopuolisoita elättämään toisiaan tai yhdessä asuvia kaveruksia hoitamaan yhteistä taloutta, mutta erilaisia tukia myönnettäessä näin kuitenkin voidaan ajatella tapahtuvan.

Tutkijat **Laura Kalliomaa-Puha** ja **Maija Faurie** ovat kartoittaneet sosiaalilainsäädännön käsitystä perheestä. Käsitys vaihtelee etuuskittain. Tutkijat toteavat, ettei lainsäädäntö vastaa suomalaisen nykytodellisuutta. Laki ei tunne uusperheitä, ei avioliitossa asu-

via yksinhuoltajia eikä esimerkiksi samaa sukupuolta olevia elämäkumppaneita. Tällaisia perheitä kuitenkin on, ja nämä kysyvät oikeuksiaan yhteiskunnan tukiviidakkossa.

Työmarkkinatuki on esimerkki yksilökohtaisesta etuudesta, jonka tulisi taata toimeentulo työttömälle, mutta johon puolison tulot vaikuttavat. Vanhempiansa luona asuva aikuinen on välillä lainsäädännön näkökulmasta vanhempiensa huollettava lapsi, välillä aikuinen, jonka oletetaan tulevan toimeen omillaan. ”Selkeintä olisi, jos käytössä olisi yksi neutraali perheen määritelmä ja mahdollisimman monet tuet olisivat yksilökohtaisia”, tutkijat ehdottavat.

Sosiaali- ja terveysministeri **Juha Rehula** on samaa mieltä: Sosiaalilainsäädännön selkiyttäminen perhe- ja tulokäsitteiden osalta on kiireellinen tehtävä. Nyt eri perhemuodot eivät ole tasa-arvoisessa asemassa. On myös pohdittava, keiden kaikkien tulot on otettava huomioon tukien myönnettäessä. Työnsä päättänyt Sata-komiteakin ehdotti työmarkkinatuen tarveharkinnasta luopumista.

Ongelmana perhekäsitteen ja vaikkapa lapsuuden ikärajan yhtenäistämässä on, että muutos kasvattaisi valtion menoja. Varmaan juuri siksi ongelmasta on keskusteltu jo parin vuosikymmenen ajan tuloksetta. Jokin tolkkua perhekäsitteiden sekamelskaan kuitenkin tulisi saada. Perheen pitäisi edes itse olla selvillä siitä, katsotaanko se perheeksi vai ei, ja miten sitä kohdellaan silloin, kun se tarvitsee apua yhteiskunnalta. ■

Ongelmana perhekäsitteen yhtenäistämässä on, että muutos kasvattaisi valtion menoja.

Seija Kauppinen
Päätoimittaja

Kela kaipaa kuitteja yhä harvemmin

Työnantaja tai vakuutusyhtiö voi hakea sairaanhoitokorvaukset ilman maksukuittia.

Kelasta sairaanhoitokorvauksia hakevien yhteisöasiakkaiden, kuten työnantajien ja vakuutusyhtiöiden, ei tarvitse enää toimittaa erillisiä maksukuitteja hakemusten liitteeksi. Kuittivaatimus poistui 1.5.2010. Henkilöasiakkailta tämä vaatimus poistui jo reilu vuosi sitten. Tavoitteena on lisätä luotamusta asiakkaaseen ja helpottaa näin asiointia.

Lääkärin- ja hammaslääkärinpalkkioiden sekä tutkimuksen ja hoidon kustannusten korvaushakemuksiin ei tarvitse liittää tosittetta suoritettusta maksusta. Ainoastaan silloin kun hoidon antamisesta on kulunut yli kuusi kuukautta, on maksukuitti tai muu selvitys maksuajankohdasta liitettävä

mukaan. Myös kaikista ulkomailla syntyneistä kustannuksista tarvitaan edelleen maksukuitit.

Matkakorvaushakemukseen ei tarvita liitteeksi erillistä näyttöä käynnistä terveyskeskuksessa tai sairaalassa, jos matka on tehty omalla autolla tai julkisilla liikennevälineillä. Hakemuslomakkeeseen riittää asiakkaan oma ilmoitus matkasta hoitolaitokseen. Eri-tyiskulkuneuvolla, kuten taksilla, tehdystä matkasta maksukuitti on kuitenkin liitettävä hakemukseen.

Viime vuonna Kela teki kaikkiaan 8,5 miljoonaa sairaanhoitokorvauksia koskevia ratkaisua. Suurin osa korvauksista maksettiin joko suorakorvaus- tai valtakirjamenettelyllä. Yhteisöasiakkaiden hakemuk-

sia oli noin 150 000 eli alle 2 % kaikista ratkaisuksista.

”Toivomme, että yhteisöasiakkaamme eivät hakisi sairaanhoidon korvauksia yksitään, vaan käyttäisivät mahdollisuuksien mukaan tilityslomaketta SV 131. Lomakkeelle voi koota usean työntekijän hakemukset”, pyytää suunnittelija Aino Friman Kelan terveysosastolta.

Tilityslomakkeen liitteeksi tarvitaan alkuperäiset korvaushakemukset, henkilöasiakkaan antama valtakirja sekä alkuperäiset selvityslomakkeet annetusta tutkimuksesta ja hoidosta. Tilityslomakkeen voi ladata verkosta osoitteesta www.kela.fi/lomakkeet. ■

Heini Lehikoinen

KUVITUS ELINA MINN

Haamuasiakkaat löysivät eroja Kelan toimistojen palvelusta.

ASIAKASPALVELU

Haamuasiakkaat testasivat Kela

KELAN PALVELU ON ystävällistä ja laadukasta, mutta laatu saattaa vaihdella. Tähän tulokseen tulivat opiskelijat, jotka tutkivat Kelan Etelä-Suomen alueen toimistojen palvelun laatua viime keväänä Mystery Shopping- eli haamuasiointimenetelmällä.

Ammattikorkeakoulujen opiskelijat asioivat Kelan toimistoissa 280 kertaa ns. haamuasiakkaina. Etukäteen heidät koulutettiin siihen, miten Kelan toimihenkilön erilaisissa palvelutilanteissa pitäisi toimia.

Tutkimus paljasti kehitettävää lähinnä palvelutilanteen hallinnasta. Monissa tilanteissa asiakkaan asia saatiin kerralla kuntoon. Osa käynneistä oli kuitenkin sellaisia, että asiakas olisi joutunut asioimaan Kelassa uudestaan tai lähti Kelasta epätyytyväisenä siitä, mitä seuraavaksi pitäisi tehdä.

LAINSÄÄDÄNTÖ

Takuueläkkeen haku alkaa helmikuussa

LAKI TAKUUELÄKKEESTÄ TULEE voimaan 1.3.2011. Takuueläkettä voi hakea Kelasta helmikuusta alkaen.

Takuueläke korottaa Suomessa asuvalle maksettavan vähimmäiseläkkeen 685 euroon nykyisestä reilusta 500 eurosta kuukaudessa. Arviolta 120 000 eläkeläistä saa

KUVA NANA UUITO

takuueläkkeen. Se on vajaat 10 % kaikista eläkkeensaajista.

Hakemuslomakkeita saa vuodenvaihteesta alkaen Kelan toimistoista ja yhteispalvelupisteistä. Lomakkeen voi silloin tulostaa myös internetsivuilta www.kela.fi/lomakkeet.

Helpottaakseen hakemista Kela lähettää tammikuun lopulla kirjeen ja esitetyt lomakkeen kaikille täyden kansaneläkkeen saajille, joita on noin 86 000. Takuueläkettä voi 1.2.2011 alkaen hakea myös suullisesti soittamalla Kelan eläkeasioiden palvelunumeroon.

Takuueläkkeessä on 6 kuukauden takautuva hakuaika. Eläke myönnetään 1.3. alkaen, vaikka sitä hakisi vasta syyskuussa. Kela pyrkii eri tavoin varmistamaan, että kaikki takuueläkkeeseen oikeutetut saavat eläkkeen.

Lue lisää ▶ www.kela.fi/takuuelake

LAINSÄÄDÄNTÖ

Indeksikorotuksia uusiin etuuksiin

LAPSILISÄ, LASTENHOIDON TUET sekä vähimmäismääräiset sairaus- ja vanhempainpäivärahat sidotaan ensi vuodesta alkaen kansaneläkeindeksiin. Ensimmäiset indeksikorotukset näihin etuuksiin ovat tulossa 1.3.2011. Vuodesta 2012 alkaen indeksitarkistus tehdään normaalisti vuodenvaihteessa.

Kansaneläkeindeksi seuraa elinkustan-

nusindeksiä. Kela vahvistaa kansaneläkeindeksin pisteluvun seuraavaksi vuodeksi lokakuussa kolmannen vuosineljänneksen keskimääräisen hintatason perusteella.

Viime vuonna kansaneläkeindeksi olisi elinkustannusindeksin perusteella alentunut. Poikkeuslain turvin etuuksien määrät vuonna 2010 pidettiin ennallaan. Nyt oletus on, että kansaneläkeindeksin 2011 pisteluku on hieman korkeampi kuin vuoden 2010 pisteluku 1502.

Valtiovarainministeriön ennusteen mukaan kansaneläkeindeksiin sidottuihin etuuksiin olisi ensi vuonna tulossa 0,8 %:n korotus. Lisäkustannus uusien etuuksien sitomisesta indeksiin on noin 7,7 miljoonaa euroa.

UUTTA

Sosiaaliturvaa selkokielellä

KELA ON JULKAISSUT viisi selkokielistä esitettä etuuksista eri elämäntilanteissa. Esitteet on toteutettu yhteistyössä Selkokeskuksen kanssa.

Lyhyesti ja selkeästi eri etuuksista kertovat esitteet on tarkoitettu erityisesti asiakkaille, joilla on vaikeuksia lukea tai ymmärtää yleiskieltä. Heitä on Selkokeskuksen arvio mukaan Suomessa 200 000–350 000.

Keväällä ilmestyivät suomenkieliset selkoesitteet, ja syksyllä tulevat jakeluun ruotsinkieliset esitteet. Viimeistään ensi vuonna selkoesitteet saadaan myös englanniksi, venäjäksi, viroksi ja saameksi.

Selkoesitteitä saa ilmaiseksi Kelan toimistoista ja joistakin vammaisjärjestöistä. Ne löytyvät myös Kelan verkkosivuilta.

Lue lisää ▶ www.kela.fi/julkaisut

Päivähoitotiedot sujuvasti kunnasta Kelaan

Tietojenkäsittelyn suunnittelija Lea Juvonen, Helsingin kaupunki

TYÖSKENTELEN HELSINGIN KAUPUNGIN sosiaaliviraston tietohallinnossa tietojenkäsittelyn suunnittelijana. Vastaa lasten päivähoitoon tietojen ilmoittamisesta Kelaan viikoittain. Laki velvoittaa kuntia ilmoittamaan Kelaan tiedot, jotta ei virheellisesti makseta kotihoidon tukea perheille, joiden lapset ovat kunnallisessa päivähoitossa.

Joka perjantai tehdään automaattiajo, joka kerää päivähoitosovellus Efficasta tiedot niistä lapsista, joiden hoitosuhde on alkanut tai päätynyt kuluneen viikon aikana. Tiedot tallennetaan palvelimelle, josta robotti hakee ne Kelan järjestelmiin.

Yhteistyöni Kelan kanssa on tietojen lä-

hettämistä. Helsingin kaupunki otti käyttöön sähköisen tiedonsiirron päivähoitotietojen ilmoittamisessa heti, kun se tuli mahdolliseksi. Muutama vuosi sitten nappelimme vielä käsin Kelan sähköisille lomakkeille tiedot kaikista päivähoitoon aloittavista ja lopettavista lapsista. Helsingissä on päivähoitossa yhteensä noin 22 000 lasta, kun mukaan lasketaan myös esikoululaiset ja kerhoissa käyvät.

Kela lähettää kirjeen kotihoidon tuen ja kuntalaisen päättymisestä niille perheille, joiden osoite on Kelalla tiedossa. Saan Logican kautta kuukausittain Kelan excellin, josta poimin perheet, joiden osoite puuttuu Kelan tiedoista. Lähetän kirjeet heille

manuaalisesti. Odotan marraskuun ensimmäistä päivää, jolloin näidenkin kirjeiden lähetys automatisoituu.

Automaattinen tiedonsiirto vähentää ihmisten virheiden mahdollisuutta. Asiakkaat saavat parempaa palvelua, kun tiedot saadaan nopeammin eteenpäin. Lopputulokset ei kuitenkaan näe, miten paljon kaikenlaista pitää tehdä, että tiedot siirtyvät sujuvasti eteenpäin.” ■

Salla Suneli

Lue lisää > www.kela.fi/yhteistyokumppanit > Kunnat
Palstalla Kelan erilaiset yhteistyökumppanit kertovat työstään ja lähettävät terveisiä Kelaan.

KUVA: ANTERO AALTONEN

TYÖPAIKAT

Tulevaisuuden työpaikka

KELA NOUSI TÄNÄ keväänä ensimmäistä kertaa opiskelijoiden suosikkityöpaikkojen joukkoon Universum Student Survey 2010 -tutkimuksessa. Yhteiskunta- ja kasvatustieteitä sekä sosiaali- ja terveysalaa opiskelevien arvioissa Kela oli 8:nneksi kiinnostavin tulevaisuuden työpaikka. Mieluiten humanistiopiskelijat työskentelisivät Ylesä, Sanoman palveluksessa ja valtiovarainministeriössä.

Universumin suuressa opiskelijatutkimuksessa selvitetään, mitkä ovat opiskelijoiden ihannetyöpaikkoja Suomessa ja mitä asioita opiskelijat arvostavat työssä sekä palkkatoiveita. Naiset pitivät Kelaa houkuttelevampana työpaikkana kuin miehet.

Kela on valinnut tarjoutujen perusteella vammaisten tulkkauspalvelun ja välityskeskusten palveluntuottajat vuoden 2012 loppuun asti. Listaan valituista palveluntuottajista voi tutustua Kelan verkkosivuilla.

Palvelun käyttäjä voi tehdä tilauksen välityskeskukseen esimerkiksi tekstiviestillä, sähköpostitse tai käymällä välityskeskukseen. Kela lähetti elokuussa palvelun käyttäjille kirjeen, jossa kerrotaan tarkemmin tulkin tilaamisesta ja palvelun siirtymisestä Kelaan.

Kelan Vammaisten tulkkauspalvelukeskus Turussa käsittelee uudet tulkkauspalvelu-, tulkkauksen lisätunti- ja opiskelutulkkaushakemukset sekä tulkkaushakemukset ulkomaanmatkoja varten. Hakemusia voi jättää kaikkiin Kelan toimipisteisiin.

Lue lisää > www.kela.fi/yhteistyokumppanit

Tietoa vammaisten tulkkauspalvelusta henkilöasiakkailla > www.kela.fi/vatu

ELÄKKEET

Australian eläkkeitä haettu odotettua vähemmän

ELÄKKEEN MAKSUN MAIDEN välillä mahdollistava sosiaaliturvasopimus Australian kanssa tuli voimaan vuosi sitten. Suomen ja Australian sosiaaliturvasopimuksen ansiosta voidaan maksaa Australian asumisperusteinen vanhuuseläke Suomessa asuvalle henkilölle ja Suomen kansaneläke vanhuuseläkkeenä Australiassa asuvalle.

Vuoden aikana Kela on saanut noin 1 700 eläkehakemusta Australiasta. Se on odotettua vähemmän, sillä Kela oli varautunut käsittelemään noin 4 000 hakemusta. Myös Suomesta Australiaan on lähtenyt vain noin sata hakemusta, mikä sekin on odotettua vähemmän.

Suuri osa Kelasta ja Eläketurvakeskuksesta haetuista eläkkeistä on voitu myöntää. Australiassa asuvien ongelmana on ollut, että harva hakemus pystytään ratkaisemaan kerralla. Esimerkiksi Kela joutuu säännöllisesti pyytämään lisäselvityksiä Australiasta, mikä pidentää käsittelyaikoja.

ASIAKASPALVELU

Vammaisten tulkkauspalvelu siirtyi kunnista Kelalle

KUULO-, KUULONÄKÖ- JA puhevammaisten henkilöiden tulkkauspalvelut siirtyivät Kelan hoidettavaksi syyskuun alusta. Tiedot voimassa olevista tulkkauspalvelupäätöksistä ja palvelun käyttäjistä on siirretty kunnista Kelaan.

TULOSSA

Sähköisiä reseptejä kirjoitettu yli tuhat

ENSIMMÄISET SÄHKÖISET RESEPTIT on kirjoitettu tänä kesänä Turussa Kirkkotien terveysasemalla. Reseptillä määrätty lääke noudetaan Nummenmäen apteekista, joka ensimmäisenä apteekkina otti käyttöön sähköisen reseptin.

”E-reseptejä on elokuun loppuun mennessä kirjoitettu jo noin tuhat”, iloitsee projektipäällikkö Riitta Söderlund Turun sosiaali- ja terveystoimesta.

Turun pilotissa on käytännössä kokeiltu Pegasos- ja Linnea-ohjelmistojen soveltuvuus sähköisen reseptin toimittamiseen. Sähköinen resepti on saanut hyvän vastaanoton sekä potilailta että henkilöstöltä. Tur-

ku pyrkii laajentamaan sähköisen reseptin käytön joulukuuhun mennessä kaupungin koko terveydenhuoltoon.

Seuraavaksi eResepti etenee Kotkaan, jossa valmistellaan toista apteekkijärjestelmää eReseptin käyttöönottoon. Turusta, Kotkasta ja niiden lähikunnista on tarkoitus edetä keväällä 2011 Itä-Savoon ja Länsi-Pohjaan.

Lue lisää > www.kanta.fi

LAINSAÄDÄNTÖ

Psykoterapiaan pääsy helpottuu

KELAN HARKINNANVARAISENA KUNTOUTUKSENA korvaama psykoterapia tulee la- kisaateiseksi vuoden 2011 alusta.

Määrärahojen niukkuus ei enää rajoita uusien asiakkaiden pääsyä psykoterapiaan vaan sitä korvataan kaikille kuntouttavan psykoterapian myöntämisedellytykset täyttävälle. Lisäksi korvauspäätökseen tulee muutoksenhakuoikeus.

Kuntoutuspsykoterapiaan on oikeus 16–67-vuotiailla henkilöillä, joiden työ- tai opiskelukyky on heikentynyt mielen- terveyshäiriön vuoksi. Lisäksi edellytetään, että hakija on ollut ennen Kelan korvaamaa terapiaa vähintään kolme kuukautta as- anmukaisessa hoidossa ja että psykiatrian erikoislääkäri on arvioinut hänen kuntoutustarpeensa.

Kelan korvaamaa psykoterapiaa sai viime vuonna noin 14 700 kuntoutujaa. Psykoterapiakorvaukset olivat noin 21,5 milj. euroa. Uudistuksen arvellaan lisäävän asiakasmäärää noin 10 %:lla ja kustannusten arvioidaan nousevan noin vajaaseen 26 milj. euroon ensi vuonna.

LAPSIPERHEET

Kela-Kerttu jatkaa

KELAN SOSIAALISEN MEDIAN pilotti Kela-Kerttu onnistui yli odotusten. Viime keväänä perhe-etuuskien asiantuntijat vastasivat äitien ja isien kysymyksiin Suomi24-keskustelupalstalla kolmen kuukauden ajan. Asiantuntijoita edusti palstalla piirretty leppäkerttu, Kela-Kerttu.

Palstalla kävi kolmen kuukauden aikana yli 25 000 eri kävijää ja se keräsi huik- at 71 000 lukukertaa. Kerralla saatiin neu- vottua suurta joukkoa asiakkaita.

Kela-Kerttu ei ole tarkoitus kuopata, vaan keskustelu jatkuu Suomi24:ssä syys- kuusta alkaen.

Lue lisää > <http://keskustelu.suomi24.fi/debate/6037>

Lukutoukka pukeutuu sideharsoon.

BLOGIT

Mila mainostaa äitiyspakkausta

ONKO MITÄÄN NIIN suloista kuin nukkuvu vauva? Ehkä pupujussiksi puettu nukkuvu vauva. Jos et usko, piipahda helsinkiläisen **Adele Enersenin** Mila's daydreams -valokuvablogiin. Mielikuvitusta kutkuttavissa kuvissa esiintyy nukkuvu Mila-vauva, jonka äiti on sijoittanut erilaisiin maisemiin. Vauva on niin mustaan bodyyn pukeutunut rocktähti kuin punaisissa saporissaan hevososen päällä seisova Peppi Pitkätossu. Ajatuksena siis on, että äiti siis kuvittaa vau-

vansa päiväunet.

Blogilla on tuhansia ihailijoita ympäri maailmaa, se on huomattu myös kansainvälisessä mediassa. Suuri osa valokuvissa käytetyistä vaatteista on tämän vuoden äitiyspakkauksesta.

”Äitiyspakkaus on mahtava keksintö! Minulla on edelleen tallessa omasta äitiyspakkauksestaani vuodelta 1978 useita vaatteita”, Enersen kertoo.

”Kuvissani vilisee pakkauksen vaatteita ja kestovaippaharsoja, joten suomalainen äitiyspakkaus herättänyt ihastusta maailmalla. On ollut hienoa kertoa, että Suomessa jokainen äiti saa tällaisen edun automaattisesti.”

Lue lisää ▶ <http://milasdaydreams.blogspot.com/>

MUUT LEHDET

Savossa työttömät intoutuivat opiskelusta

SAVON SANOMAT (19.8.) kertoo, että uusi mahdollisuus opiskella työttömyystuella on herättänyt Kuopiossa suurta kiinnostusta. Kuopion TE-toimisto on tänä vuonna käsitellyt jo 292 hakemusta, joista 155 hakijan kanssa on sovittu opintojen aloittamisesta.

”Isoin joukko työttömyysetuudella opiskelemaan lähteneistä ovat työttömät, joilla on aikoinaan jäänyt tutkinnon suorittaminen kesken, kun työelämä on vienyt mukanaan. Kun sitten lama toi työttömyyden, ovat he hakeutuneet viimeistelemään

opintojaan. Suurin osa on 1970–80 -luvuilla syntyneitä”, kertoo Kuopion TE-keskuksen koulutusneuvoja **Raimo Kniivilä**.

Opintojen ajalta maksetaan sitä työttömyysetuutta, johon työtön muutenkin olisi oikeutettu. Työttömyysturvaa opiskelun tukemiseen voi saada enintään 24 kuukautta opintokokonaisuutta kohden, joten sillä ei voi suorittaa koko tutkintoa. ”Järjestelmää ei ole tarkoitettu korvaamaan opintotukea”, muistuttaa Kniivilä.

MUUT LEHDET

Korvaustaksa jarruttaa pääsyä terapiaan

SUOMEN KUVALEHDESSÄ (12.8.) psykoterapian korvaustaksoja arvostelee sosiaali- ja terveystieteiden tutkimusjohtaja **Inkeri Kerola**.

Uuden lain mukaan psykoterapian rahoitus muuttuu ensi vuoden alussa lakisääteiseksi, joten Kelan vuotuiset määrärahat eivät enää rajoita terapian saantia. Ongelmaksi saattavat kuitenkin muodostua Kelan korvaustaksat psykoterapialle. Niitä tarkistettiin edellisen kerran vuonna 1986.

”Mikäli potilaiden omavastuusta ei pienennetä, kaikki apua tarvitsevat eivät ole tasa-arvoisessa asemassa. Pienituloisten mahdollisuus päästä terapiaan pitäisikin turvata muun muassa korvaamalla omavastuu toimeentulotukena”, ehdottaa Kerola.

KOMMENTTI

Median ja yhteistyökumppaneiden armoilla?

VIHAINEN ÄITI SOITTI. Alaikäiset lapset olivat kuusi vuotta sitten avioerossa jääneet hänen huostaansa. Kukaan ei ollut missään vaiheessa kertonut, että hän saisi lapsilisiin yksinhuoltajakorotuksen. Kun äiti vihdoinkin haki korotusta, Kela maksoi sen lain mukaan puolelta vuodelta takau-

tuvasti, mutta loput viisi ja puoli vuotta äiti ja lapset jäivät ilman. He menettivät tuhansia euroja.

Miten tässä näin kävi? Neuvoloissa jaetaan Kelan esitteitä ja tietoa perhe-etuuksista, mutta nämä lapset olivat jo koulussa. Avioerojuristi ei ollut vihjannut asiasta, eikä kukaan sukulaisista, ystävistä tai työtovereista.

Väestörekisterikeskus oli ottanut vastaan perheen uudet tiedot ja osoitteet ja välitti ne normaalisti Kelan rekistereihin, mutta niitä ei ole viritetty hälyttämään ja tarjoamaan asiakkaille mahdollisia etuuksia. Asiakkaan täytyy aina itse osata hakea etuutta.

Äidillä ei sattumoisin ollut mitään asiaa Kelaan, joten korotusoikeus ei tullut puheeksi muun asian yhteydessä. Kelan internetsivuilla tieto yksinhuoltajakorotuksesta on, mutta kun ei tiedä etsiä, miten sen voisi löytää?

Viimeiseksi oljenkorreksi jäi media. Jos yksinhuoltajakorotuksessa olisi tapahtunut suuri muutos – jos sitä olisi esimerkiksi korotettu tai pienennetty huomasti – Kela olisi lähettänyt tiedotteita, ja äiti olisi ehkä saanut vihjeen sanomalehden julkaisemasta uutisesta. Mutta mitään uutiskynnyksen ylittävää ei tapahtunut.

Lähimmäksi äitiä tieto yksinhuoltajakorotuksen olemassaolosta tuli hänen omasta postilaatikostaan, eteisen lattialle pudotetussa Kelan asiakaslehdessä. Tieto ei vaan osunut äidin silmiin, vaikka hän oli lehtensä selannut.

Asiakkaan oma moka siis? Näin en halua väittää. Uskon, että Kela haluaa entistä tehokkaammin kannustaa asiakkaita aktiivisuuteen ja houkutelua mediaa ja yhteistyökumppaneita tiedotustalkoisiin. ■

Hilikka Arola

Kirjoittaja on toimittaja Kelan viestinnässä.

KUVAT NANA UITTO, ADELE ENERSEN

KUVA NANA UITTO

Miksi Suomen isyysvapaa on niin monimutkainen?

Kompromissina syntynyt järjestelmä on haastava sekä Kelalle että perheille.

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama Vanhempainvapaatyöryhmä miettii parhaillaan kuumeisesti, miten vanhempainvapaajärjestelmää voitaisiin kehittää. Tavoitteena on tukea vanhemmuutta, kannustaa isiä pitämään nykyistä enemmän perhevapaita sekä parantaa työnantajille vanhemmuudesta aiheutuvien kustannusten korvauksia.

Järjestelmän kehittämisessä on melkoisia paineita. Nykyistä järjestelmää on kritisoitu ennen kaikkea vaikeaselkoiseksi ja monimutkaiseksi. Vanhempainvapaiden epätasaista jakautumista pidetään ongelmallisena naisten työmarkkina-aseman sekä lasten ja isien välisen suhteen, hoivavastuun jakamisen ja myös naisten palkkakehityksen kannalta. Kustannukset jakautuvat epätasaisesti mies- ja naisvaltaisten alojen työnantajien kesken.

VANHEMPAINVAPAIEN JÄRJESTELMÄÄ ON rakennettu Suomessa vuosien saatossa ja pala palalta. Isyysvapaan kehitys 1990-luvulta lähtien kuvanee hyvin haasteellista kehittämistyötä.

Vuonna 1991 isät saivat oikeuden ”omaan” isyysrahaan 6 arkipäivältä: päivät eivät lyhentyneet vanhempainpäivärahaa. Vuodesta 1993 lähtien lapsen syntymän yhteydessä pidetty isyysrahakausi ei ole enää lyhentänyt vanhempainpäivärahaa. Lapsen syntymän yhteydessä pidettävä isyysvapaa on voitu vuodesta 1997 lukien pitää muulloinkin kuin äitiysrahakaudella. Valinnaisena aikana äitiys- ja vanhempainrahakaudella pidettävän 6 arkipäivän isyysvapaan ei ole tarvinnut enää olla yhtäjaksoinen.

Vuodesta 2003 isä on ollut oikeutettu ylimääräiseen 12 arkipäivän pituiseen isyysrahaan vanhempainpäiväraha-ajan päätyttyä (ns. bonusvapaa), jos hän on vanhempainrahalla vanhempainpäiväraha-ajan viimeiset 12 arkipäivää.

Vuonna 2007 lisättiin lakiin uusi termi ”isäkuukausi”. Sillä tarkoitetaan 13–24 arkipäivän jaksoa, jossa isä käyttää vanhempainrahakauden vähintään 12 viimeistä arkipäivää ja yhdistää ne 1–12

arkipäivän pidennettyyn isyysvapaaseen. Aiemmin pidennetty isyysvapaa piti käyttää heti vanhempainvapaan päätyttyä. Nyt isäkuukauden saattaa siirtää haluttuun ajankohtaan, kunhan se pidetään ennen kuin on kulunut 180 päivää vanhempainrahajakson päättymisestä. Edellytyksenä isäkuukauden siirtämiselle myöhemmäksi on kuitenkin, että äiti tai isä hoitaa lasta kotona kotihoidon tuella vanhempainrahakauden päättymisen ja isäkuukauden välisen ajan. Tämän vuoden alusta lukien isäkuukausi pitenee vielä 12 arkipäivää.

ISYYSVAPAAN KEHITTÄMISTÄ ON tehty sosiaali- ja terveysministeriön johdolla ns. kolmikantaisessa kokoonpanossa. Isyysraha rahoitetaan pääosin työntekijöiltä ja työnantajilta perittävillä maksuilla. Valtio rahoittaa vähimmäismääräisenä maksettavasta isyysrahasta. Lainsäädännön toimeenpanijana Kelalla on usein ollut mahdollisuus osallistua lainsäädännön kehittämistyöhön.

Käytettävissä oleva rahamäärä on kuitenkin käytännössä asetettu etuuden kehittämistyölle raamit. Näiden raamien sisällä pyritään kolmikantaisesti ottamaan huomioon asiaan liittyviä yhteiskunnallisia tavoitteita.

Miksi isyysvapaajärjestelmästä on tullut monimutkainen ja vaikeasti avautuva perheille, jotka yrittävät lapsen syntymän yhteydessä suunnitella perhevapaiden käyttämistä? Lainsäädäntöä muutettaessa joudutaan usein tekemään kompromisseja. Päällimmäisenä näkökulmana ei aina valitettavasti ole ollut järjestelmän selkeys. Sen sijaan muut edellä mainitut tekijät ja tavoitteet ovat vaikuttaneet lopputu-

lokseen enemmän. Isyysrahan toimeenpanijana Kelalla on haasteellinen rooli saada kerrottua asiakkaille perhevapaista selkeästi ja ymmärrettävästi. Isyysvapaasta kertovia esitteitä, internetsivuja, sähköistä asiointia ja hakulomaketta yritetään kehittää jatkuvasti palautteen perusteella. ■

Suvi Onninen

Kirjoittaja on etuuspäällikkö Kelan eläke- ja toimeentuloturvaosastolla.

Kolmikanta ja käytettävissä olevat rahat antavat raamit kehittämistyölle.

Uusperheen arki pyörii perusasioiden varassa

Uusperheen arki sujuu, kun pystyy sopimaan asioista, aikatauluttamaan menemiset ja kaiken tohinan keskellä muistaa ajatella lasten parasta. Ihan niin kuin muissakin perheissä.

TEKSTI Mikko Penttilä KUVAT Vesa Ranta

Lastenhuoneen nurkassa nököttää kolme täyteen pakattua rep-pua. Lähtöön on vielä pari tuntia aikaa, mutta vaihtovaatteet, jalkapallotarrat ja muut välttämättömät on kasattu valmiiksi hyvissä ajoin, rutiinilla.

On sunnuntai-iltapäivä, joten **Atte Raappana** sekä **Kalle** ja **Siiri Uitto** ovat lähdössä toisiin koteihinsa. Viikon kuluttua pakataan taas, ja he palaavat.

Sama viikonloppuliikenne on kulkenut **Teemu Uiton** ja **Tiina Raappanan** paritalon puolikkaasta sisään ja ulos nyt kolmisen vuotta. Atte, Kalle ja Siiri viettävät yhteisen viikon täällä ja seuraavan taas muualla – Kalle ja Siiri äitinsä ja isäpuolensa luona, Atte isänsä ja äiti- sekä siskopuolensa luona. Vaikka ei täällä mitään puolikkaita sisarusia ole – ihan oikeita siskoja ja veljiä.

Uiton–Raappanan perhe ei ole ainoa lajissaan. Heidän lisäksi Suomessa oli viime vuonna 53 583 uusperhettä, vajaa kymmenesosa kaikista lapsiperheistä. Määrä kasvaa hiljalleen vuosi vuodelta.

Lapset etusijalla

”En oikein tiedä, mistä kertoisin”, sanoo Tiina Raappana, ja kuulostaa melkein anteeksipyytävältä.

”Kun ei meillä oikein ole mitään isoja ongelmia. Kaikki sujuu aika kivasti.”

Niin, niitä ongelmia. Uusperhe on jo vanha juttu. Erilaisia asumis-, hoito- ja elatusjärjestelyjä on kehitetty ja kokeiltu vuosikymmeniä. Nyt alkaa jo olla kokemusta siitä, miten asiat kannattaa hoitaa. Silti sitä, että uusperheeseen väistämättä liittyisi jotain vaikeuksia, haasteita ja vastoinkäymisiä, pidetään usein itsestäänselvyytenä.

Ja liittyhän niitä, totta kai. Kuten jokaiseen perheeseen.

”Tietenkin se joskus on haasteellista, kun pitää moneen suuntaan sopia asioista. Esimerkiksi kesälomat ja hiihtolomat pitää suunnitella etukäteen niin, että ne sopivat kaikille osapuolille”, Teemu Uitto sanoo.

”Mutta niistä sitten vain sovitaan ja tehdään tarvittaessa poikkeuksia. Jos joku haluaa viedä lapset vaikka hiihtokeskukseen, se kyllä onnistuu. Ei ole mitään järkeä pitää heitä väkisin itsellä vain siksi, että sattuu olemaan oma viikko.”

Vaikka uusperheen arkeen saattavat vaikuttaa monenkin aikuisen aikataulut, ei elämä välttämättä ole kauhean monimutkainen. Aamulla herätään ajoissa, että ehditään kouluun, päivällä pitää muistaa syödä terveellistä ruokaa ja illalla mennään taas nukkumaan. Perusjuttuja.

”Tärkeää olisi, että kaikkialla olisi suurin piirtein samat rutiinit ja tavat. Ettei yhdessä paikassa ole keskitysleiri ja toisessa sir-

kus”, Uitto sanoo.

”Mutta ei meillä ole mitään kauhean tarkkoja sopimuksia tehty eri perheiden kesken. Enemmänkin jutellaan, että miten teillä tai meillä on tapana hoitaa joitain juttuja.”

”Kyllähän asioista saa hankalia, jos haluaa. Mutta meidän ei ole tarvinnut nahistella, kaikilla on kuitenkin säilynyt lapsen etu mielessä”, Raappana kiittelee.

Paljon sovittavaa

Kun lapsesta alkaa huolehtia useampi aikuinen, tulee eteen joitain isoja asioita sovittavaksi. Kuka tai ketkä ovat hänen huoltajiaan? Missä hän asuu ja mikä hänen kotiosoitteensa on? Maksaako joku elatusmaksuja ja kuinka paljon? Kenelle maksetaan lapsilisää?

Aten, Kallen ja Siirin kohdalla on pyritty järjestelemään asiat mahdollisimman tasapuolisesti. Kaikkien vanhemmilla on yhteishuoltajuus, ja lapset asuvat yhtä paljon molempien luona, eikä kukaan maksa kestäkään elatusmaksuja. Lapsilisiä ei voi puolittaa, mutta ne on sovittu maksettavaksi lasten biologisille äideille.

”Passit ja Kela-kortit ja muut semmoiset ovat sillä vanhemmalla, joka niitä viimeksi on tarvinnut. Ja koulutodistuksen allekirjoittaa se, jonka luona lapsi kulloinkin on. Koulujen ja päiväkotien tapaamiset ja tutustumiset tehdään samoin tai vaikka kaikki yhdessä, jos niin halutaan”, Raappana selvittää.

Järjestely on koettu reiluksi ja toimivaksi. Vähän yllättäen ainoa, jonka kanssa on syntynyt kitkaa, on viranomainen.

”Lastenvalvoja ei tykännyt siitä, että lapset ovat vuoroviikoin molempien vanhempien luona. Olisi kuulemma parempi, että olisi vain yksi koti. Hän ei suostunut tekemään tällaista sopimusta, joten lopulta päätettiin kirjattiin vain, että mennään sopi-

Koko perhe koossa. Siiri, Tiina, Atte, Kalle ja Teemu ovat viettäneet kesäloman kaksi viimeistä viikkoa tiiviisti yhdessä.

Lähdön hetki. ”Muista sitten soittaa illalla.”

muksen mukaan”, Uitto muistelee.

”Lastenvalvoja perusteli kantaansa sillä, että lapsi ei ole mikään esine, jota vain kuljetellaan paikasta toiseen. No eihän se olekaan. Meillä on tässä tällainen pyhä kolminaisuus, kolme perhettä asuu lähellä toisiaan, ja lapset ovat koko ajan samassa päiväkodissa ja samassa koulussa”, Raappana huomauttaa.

”Lastenvalvoja ei tykännyt siitä, että lapset ovat vuoroviikoin molempien vanhempien luona.”

Vastaavansuuntaisia kokemuksia on muillakin. Jompaakumpaa vanhempaa on saatettu esimerkiksi painostaa vaatimaan elatusmaksuja, vaikka kumpikaan ei olisi sellaista etuutta itselleen halunnut.

”Toisaalta ymmärrän kyllä senkin, että halutaan tehdä tarkat, kirjalliset sopimukset. Erot voivat olla riitaisia, ja vaikka alussa oltaisiin hyvissä väleissä, tilanne voi muuttua”, Raappana sanoo.

Yllättäviä etuja

Kello on jo varttia vaille, mutta vielä ehtii ulos pelaamaan pesäpalloa. Atte isoimpa-

na menee edellä, Kalle ja Siiri juoksevat perässä. Äiti syöttää, isä ottaa koppeja, lapset lyövät. Kun pallo menee toista kertaa katolle, viisikko vaihtaa jalkapalloon.

Kun lapset ovat kotona, säpinää riittää. Viikon jälkeen tulee taas oudon rauhallista. ”Aikuisilla kestää varmaan kauemman

”Meillä on enemmän kahdenkeskistä aikaa kuin monilla muilla lapsiperheen vanhemmilla.”

Antaa tulla. Oulun Nice Soccerin Siiri Uitto vastaan Tervarien Kalle Uitto ja Atte Raappana.

tottua taas kahden kesken olemiseen kuin lapsilla. Vähän aikaa vain istuskellaan, ehkä luetaan jotakin, tehdään sellaista mitä ei muuten oikein ehdi”, Raappana kertoo.

”Meillähän on itse asiassa enemmän kahdenkeskistä aikaa kuin monilla muilla lapsiperheen vanhemmilla. Jotkut ovat sanoneet jopa kadehtivansa sitä.”

Jos uusperhe tietää tavallista enemmän järjestelyjä ja sopimisia, voi siitä olla joskus konkreettista hyötyäkin. Muun muassa lasten pääsy haluttuun kouluun on varmistettu siten, että virallinen osoite on kirjattu sen vanhemman mukaan, joka asuu lähinnä koulua.

Esimerkiksi Kalle ja Siiri ovat ”muuttaneet” isälleen saadakseen paikan lähieskeristä. Mikään ei käytännössä muuttanut, mutta byrokratian rattaat pyörähtivät edullisempaan asentoon.

Ja vaikka loma-ajat ovat joskus kinkkisiä järjesteltäviä, voivat ne järjestyä aika kivastikin. Lasketelusta innostuneet lapset kävivät viime talvena seitsemässä eri lasketelukeskuksessa, kun kaikki halusivat vuorollaan hiihtoreissulle.

Sovittuun aikaan pihaan ajaa kaksi isoa perheautoa. Atte, Kalle ja Siiri kipaisevat hakemaan tavaransa sisältä. Sillä aikaa vanhemmat vaihtavat kuulumisista. Miten on

mennyt treeneissä, kuka on oppinut uimaan, koska on herätty.

Tällä kertaa lähtö tuntuu vähän isommalta jutulta, sillä lapset ovat olleet täällä poikkeuksellisesti kaksi viikkoa kesäloman takia. Sitä paitsi koulut ja eskaritkin ovat alkamassa.

Reput nostellaan autoihin, hyvänyönsoitoista muistutellaan. Kun Siiri juoksee autolta vielä kerran halaamaan isää, kimmeltää silmäkulmassa kyynel. Tai sitten se on sadepisara. ■

”Isyysvapaa ja isäkuukausi ovat subjektiivisia oikeuksia. Työnantaja ei voi kieltää pitämästä niitä”, muistuttaa Anu-Tuija Lehto.

Yhä useampi isä saa palkkaa isyysvapaallaan

SAK:n lakimies Anu-Tuija Lehto helpottaisi miesten osallistumista lastenhoitoon, sillä se lisää perheiden hyvinvointia.

Palkallinen isyysvapaa on jo useassa työehtosopimuksessa. Lapsen syntymän jälkeen isällä on oikeus pitää isyysvapaata 1–18 arkipäivää ja hoitaa lasta kotona yhdessä äidin kanssa. ”Täyttä palkkaa maksetaan tavallisesti kuudelta päivältä”, kertoo lakimies **Anu-Tuija Lehto** SAK:sta.

Lopuilla 12 päivältä Kela maksaa isyysrahaa.

”Yli puolet työntekijöistä on jo sellaisen työehtosopimuksen piirissä, jossa määrätään isyysvapaan palkallisuudesta. Palkalliset isyysvapaat ovat tulleet työehtosopimukseen pikkuhiljaa. Sellainen on muun muassa valtion sekä kuljetus- ja rakennusalan työehtosopimuksissa”, Lehto sanoo. Merimiesunionin sopimuksessa on jopa

12 palkallista isyysvapaapäivää.

Vanhoissa mielikuvissa Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK on teollisuuden tai paperitehtaassa työskentelevien miesten edunvalvoja. Nykyisin SAK:n jäsenistä kuitenkin naisia on jo 46 % ja monet työskentelevät palvelualoilla. Muun muassa JHL ja PAM ovat SAK:n jäsenjärjestöjä.

Perhevapaat kytkeytyvät vahvasti tasa-arvokysymyksiin, ja SAK seuraa tiiviisti **Maria Kaisa Aulan** perhevapaista käsittelevän työryhmän työtä. SAK ei kuitenkaan ole vielä muotoillut lopullista kantaa asiaan.

”Haluamme joka tapauksessa korostaa isien asemaa perhevapaiden käyttäjinä”, valottaa Lehto.

”Tutkimukset osoittavat, että kun lapsia hoidetaan yhdessä, se lisää koko perheen

hyvinvointia. Tämän takia isillä tulisi olla enemmän juuri heille korvamerkittyä aikaa perhevapaiden käyttöön.”

Lehdon mielestä vanhemmilla voisi myös olla enemmän mahdollisuuksia omasta tahdosta tehtävään osa-aikatyöhön.

Perhevapaat selkeämmiksi

Sukupuolten välisen tasa-arvon lisäksi perhevapaisiin liittyy eri perhemuotojen välisen tasa-arvo. Anu-Tuija Lehdon mielestä erilaiset perhemuodot pitäisi saada tasa-arvoiseen asemaan keskenään.

”Rekisteröidyissä parisuhteissa elävät tulisi saattaa samaan asemaan muiden kanssa samoin kuin etävanhemmat.”

Lehdon mukaan järjestäytyneet työnantajat tuntevat perhevapaat ja niihin liittyvät työnantajan velvollisuudet hyvin.

”Työntekijät eivät sen sijaan aina tiedä oikeuksistaan tai sitä, kuuluvatko he palkallisen isyys- tai äitiysvapaan piiriin.”

Asian voi selvittää luottamusmieheltä, ammattiliitosta tai työehtosopimukselta. Usein myös palkanlaskija tietää asian. Järjestelmä ei missään nimessä ole yksinkertainen.

”Kyllä minun juristinakin pitää aika usein lakikirjasta tarkistaa, miten ne hakuajat ja muut perhevapaiden yksityiskohdat nyt menevätään.”

Lehdon mielestä perhevapaajärjestelmää tulisi yksinkertaistaa.

”Minulla ei valitettavasti ole mitään yhtä selkeää esimerkkiä, miten se tehtäisiin, mutta nykyinen järjestelmä on vaikeaselkoinen. Islannin käyttämä malli 6+6+6 saattaisi olla kannatettava vaihtoehto.”

Kulttuuri- ja urheiluministeri **Stefan Wallin**in vuonna 2009 ehdottamassa mallissa 6+6+6 äidille ja isälle olisi kummallekin kuuden kuukauden vapaa ja viimeisestä kuudesta kuukaudesta vanhemmat voisivat sopia keskenään.

Perhevapaat koetaan työelämässä useimmiten myönteisinä asioina.

”Kaikki työnantajat eivät kuitenkaan suosi perhevapaiden pitämistä. Työnantaja voi antaa ymmärtää, että työtilanne ei ole suotuista isyysvapaan pitämiseen. Kielteinen suhtautuminen verhoetaan kiireeseen”, Lehto kertoo.

Perheiden on syytä muistaa, että isyysvapaa ja isäkuukausi ovat subjektiivisia oikeuksia eli työnantaja ei voi kieltää pitämästä niitä. Apua tässäkin asiassa saa luottamusmieheltä tai omasta ammattiliitosta.

Vuonna 2009 Kela maksoi isyysrahaa runsaalle yli 54 000 isälle. Samana vuonna Suomessa syntyi 60 430 lasta. ■

Pipsa Lotta Marjamäki
Henrik Jussila

Mikä perheiden sosiaaliturvassa kaipaa nopeimmin korjausta?

Vastaamassa viisi Kelan valtuutettua.

Valto Koski (sd)
Asumistukeen liittyvät tuloloukut pitäisi poistaa ensitilassa.

Sanna Lauslahti (kok)
Tukivälikkoja pitää sovittaa yhteen ja selkeyttää: miten Kelan maksamien etuuksien nostaminen vaikuttaa toimeentulotukeen? Turha juoksutus luukulta toiselle on minimoitava.

Hannes Manninen (kesk)
Vähimmäissairauspäivärahan omavastuu-aika tulee lyhentää nykyisestä 55 päivästä 7 päivään. Tulottomien ja pienituloisten omavastuu-aika ei saa olla moninkertainen muihin verrattuna.

Paula Sihto (kesk)
Toimeentulon perusosa on siirrettävä Kelan maksettavaksi. Se veisi palvelua kohti yhden luukun periaatetta ja helpottaisi arjen sujumista perheissä, joissa on työttömyyttä, sairautta ja vammaisuutta.

Lenita Toivakka (kok)
Lapsiperheiden kotipalvelu ja ylipäänsä lastenhoitoapu koteihin olisi merkittävä tuki arjen jaksamiselle. Ennaltaehkäisevä varhainen tuki vähentää raskaampien tukitoimien tarvetta myöhemmin.

Mitä mieltä sinä olet? Oman mielipiteen voi esittää Kelan tutkimusblogissa > www.kela.fi/tutkimusblogi

Lapsiköyhyys rantautui Suomeen

Eriarvoistuminen lisää erityisesti yksinhuoltajaperheiden köyhyyttä. Professori Markus Jäntti kaipaa tekoja ja tahtoa.

Lapsiköyhyys tuo ensimmäiseksi mieleen kehitysmaat, ei suinkaan suomalaista yhteiskuntaa. Hyvinvointivaltio onkin pitkään pitänyt huolen omistaan.

Tukholman yliopiston kansantaloustieteen professorin **Markus Jäntin** tuoreesta artikkelista kuitenkin selviää, että syytä itsetyytyväisyyteen ei enää ole. Eriarvoistumisen vuoksi lapsiperheiden köyhyys on kasvanut nopeasti.

”Yksinhuoltajaperheiden tilanne on huolestuttavin. Köyhien perheiden määrä on

kolminkertaistunut 15 vuodessa” Jäntti toteaa.

Hänestä on tärkeää muistaa, että lapsiköyhyyttä ei voi aikuisten köyhyyden tapaan perustella ihmisen valinnoilla.

”Lapsi ei valitse vanhempiaan, joten hän on köyhä ilman omaa syytään.”

Yksinhuoltajaperheiden lisäksi maahanmuuttajaperheiden lapset erottuivat tutkimuksessa köyhimpinä.

Eriarvoisuus lisää köyhyyttä

Jäntti tarttui vanhaan tutkimusaiheeseen-

sa osittain sattumalta. Hän teki EU:n köyhysteemavuotta varten tapaustutkimuksen Suomesta.

”Selvisi, että rajusti kasvaneen eriarvoisuuden ja paikallaan polkevien reaalitulojen vuoksi Suomeen on aikaan saatu aika reippaasti lapsiköyhyyttä.”

EU-tasolla köyhäksi määritellään kotitalous, jonka käytettävissä olevat tulot ovat alle 60 % mediaanitulosta.

Jäntti kollegoineen oli jo aiemmin tutkinut, missä määrin tuloerojen muutokset johtuvat tulonsiirtojen ja verojen muutok-

sista. Tutkimus tehtiin simuloimalla vuosien 1995 ja 2000 tulonsiirrot ja verot vuoden 2004 väestöön. Erot köyhimmän ja keskimääräisen tulonsaajan välillä ovat vuodesta 1995 kasvaneet voimakkaasti.

Tuosta kasvusta ainakin kaksi kolmasosaa johtuu lainsäädännön muutoksista, koska simuloitu muutos vakioidulla 2004 väestöllä on noin 70 % toteutuneesta.

”Jos eriarvoisuuden kasvun syynä olisivat olleet vain väestössä tapahtuneet muutokset, emme olisi simuloinnilla onnistuneet tavoittamaan yhtään kasvusta.”

Jäntti myöntää, että lapsiköyhyys on Suomessa yhä vähäistä verrattuna vaikka uusiin EU-maihin. Myös vanhoihin EU-maihin verrattuna olemme vähän alemmalla tasolla. Hän huomauttaa kuitenkin, että yksi neljästä yksinhuoltajakotitalouden lapsesta on suhteellisesti köyhä.

”Olen miettinyt, kuinka suuri lapsiköyhyyden pitää olla, ennen kuin se alkaa kiinnostaa päättäjiä.”

Kavalat kannustimet

Suomessa työllä tulee yhä toimeen. Täysipäiväisesti työssäkäyvät eivät yleensä ole suhteellisesti köyhiä, joten Jäntin mukaan ajan mittaan työllisyyden tukeminen köyhimpien keskuudessa olisi tärkeää.

1990-luvulla puhuttiin paljon kannustinloukuista, jotka tekevät työnteosta kannattamatonta tai ei-kiinnostavaa. Niiden poistamiseksi ja työllisyyden lisäämiseksi tehtiin muutoksia sosiaaliturvaan. Jäntin mu-

”Olen miettinyt, kuinka suuri lapsiköyhyyden pitää olla, ennen kuin se alkaa kiinnostaa päättäjiä.”

kaan niiden vaikutuksesta lapsiköyhyyteen on hyvin ristiriitaisia arvioita. Hän itse ei ole löytänyt todisteita ainakaan sille, että uudistus olisi sanottavasti lisännyt työllisyyttä.

”Nimenomaan lainsäädännölliset asiat ovat vaikuttaneet yksinhuoltajien aseman heikkenemiseen. Tilastoissa näkyisi, mikäli kannustimet olisivat tepsineet.”

Hän pitää kannustinloukkuja silti merkittävänä ongelmana, jota ei olisi ilman tulonsiirtoja ja verotusta. Jos tavoitteena on

LAPSIKÖYHYYS SUOMESSA 2006

	Köyhyyssaste %
KAIKKI	13
KAIKKI LAPSET	11
YKSINHUOLTAJATALOUKSIEN LAPSET	22

kuitenkin entiseen tapaan huolehtia myös heikoimmista, pitäisi myöntää, että kannustimia korjaamalla lisätään esimerkiksi lapsiköyhyyttä.

”Pitäisi käydä keskustelua siitä, mitä halutaan edistää. Kannustinloukkujen korjaaminen johtaa helposti siihen, että kaikkein köyhimpien kotitalouksien elintaso laskee entisestään.”

Jäntti on huolissaan myös kunnista, koska kunnat rahoittavat monet lapsiperheiden palvelut. Köyhimmissä kunnissa on myös eniten huono-osaisia ihmisiä.

Ryysyt eivät johda rikkauksiin

Aikanaan Pohjoismaiden verrattain suuri tuloliikkuvuus oli tutkijoille yllätys. Perinteisesti uskottiin, että jos on paljon eriarvoisuutta, olisi myös paljon tuloliikkuvuutta. Ajateltiin, että köyhä lapsuus kannustaisi rikastumaan aikuisena. Jäntin mukaan tilastot eivät tue tätä väitettä. Oikeastaan päinvastoin: perhetausta vaikuttaa lapsen elämään voimakkaasti.

”Jo 4–5-vuotiaiden lasten suoriutumisesa kognitiivisissa testeissä on iso ero vanhempien sosioekonomisen taustan perusteella. Erot ovat korkean eriarvoisuuden maissa isompia. Kuilu rikkaan ja köyhän vanhemman lapsen välillä ei näytä iän myötä kasvavan, mutta ei se kapeneakaan. Kognitiiviset erot taas vaikuttavat taloudelliseen asemaan aikuisena”, Jäntti sanoo.

Hän tarkentaa, että lahjakkuus ei määrity tulojen perusteella, mutta perhetausta näkyy kaikissa lapsen myöhemmissä vaiheissa.

”Sen vuoksi on tärkeää, että neuvola-, päiväkotijärjestelmän säilymisestä huolehditaan. Niiden merkitys erityisesti köyhimpien perheiden lapsille on suuri.”

Jäntin mukaan on ristiriitaista, että Suomessa tuetaan lasten ottamista pois päivähoitosta. Puhutaan työnteon kannustimisesta, mutta samalla tuetaan sitä, että vetäydytään työelämästä. Viisaampaa olisi tukea esimerkiksi molempien vanhempien osiaikatyötä palkkatukien kautta.

1990-luvun laman aikaan lapsuuttaan eläneet ovat nyt vähän yli 20-vuotiaita. Pian on mahdollista alkaa tutkia sitä, kuinka lamalasten tuloliikkuvuus on kehittynyt.

”Tutkimusta lapsiperheiden köyhyydestä ja sen vaikutuksesta lasten elämään tarvitaan kipeästi lisää”, Jäntti toteaa.

Ratkaisu matalapalkkatuista

Kysyttäessä ratkaisuista lapsiköyhyyden poistamiseksi Jäntti hymähtää.

”Keinoja kyllä löytyy, mutta onko halua. Ilman halua on turha käydä keskustelua keinoista. Vaikuttaa, että halua on vain alentaa tuloverotusta.”

Hänen mukaansa lapsiköyhyyden vähentämisessä käyttökelpoisia keinoja voisivat

”Keinoja kyllä on, mutta onko halua. Ilman halua on turha keskustella keinoista. Vaikuttaa, että halua on vain alentaa tuloverotusta.”

olla esimerkiksi matalapalkkatuet, jotka vahvistuvat, mitä enemmän työtä tehdään.

Tuet voisi suunnata erityisesti yksinhuoltajille.

Tulevaisuuden suhteen hän kertoo olevansa melko pessimistinen. Todellista tahtoa köyhyyden torjumiseen ei vaikuta olevan.

”On helpompaa asua Ruotsissa, koska tämän maan asioista välitän paljon enemmän. Suomi on sitä paitsi Ruotsia paljon kovempi yhteiskunta.” ■

Ilona Hietanen

Lue lisää

Markus Jäntti: Lapsiköyhyydestä Suomessa. Teoksessa Perhepiirissä. Kela. 2010.

Perheen käsite hämmentää

Sosiaalilainsäädännössä perheen määrittää yhteinen jääkaappi – riippumatta siitä kenen rahoilla sitä täytetään. Perhekäsitysten ristiriitaisuus suututtaa asiakkaita ja kuormittaa hallintoa.

TEKSTI Laura Kosonen KUVITUS Pietari Posti KUVA Nana Uitto

Yhdessä asuvien on huollettava ja hoivattava toisiaan. Tällainen moraalinen malli perheestä piirtyy esiin suomalaisesta sosiaalilainsäädännöstä. Monet tuet ovat

perhekohtaisia, ja puolison tulot vaikuttavat niiden suuruuteen. Ongelmalliseksi asiaan tekee se, että tukia myönnettäessä esimerkiksi avopuolisoiden oletetaan elättävän toisiaan, vaikka lain mukaan heillä ei ole siihen velvollisuutta.

”Lain ei pitäisi ottaa kantaa moraalinormistoon. Muussa perhettä koskevassa lainsäädännössä on pyritty perheen neutraaliin määrittelyyn. Tässä asiassa sosiaalilainsäädäntö on jäänyt jälkeen”, sanoo tutkimushallintopäällikkö **Laura Kalliomaa-Puha** Kelan tutkimusosastolta.

Kalliomaa-Puha ja nuorempi tutkija **Maija Faurie** ovat kartoittaneet sosiaalilainsäädännön käsitystä perheestä. Selvitys paljastaa, että käsitys perheestä vaihtelee etuuk-sittain, mikä usein hämmentää asiakkaita. Lait eivät huomioi erilaisia perhemalleja eivätkä välttämättä vastaa perheiden nykytodellisuutta.

”Elatusolettama ja elatusvelvollisuus eivät saisi olla ristiriidassa. Laki ei huomioi sitä, että avoliitossa elävillä voi olla täysin erillinen rahatalous eikä uusperheessä uusi puoliso välttämättä osallistu kumppaninsa lasten kuluihin”, Maija Faurie sanoo.

Avoliitto käy usein kukkarolle

Käytännössä elatusolettama näkyy niin, että jos yksinhuoltajaäiti muuttaa avoliittoon, miehen tulot vaikuttavat lasten päivähoitomaksuihin, osallistuipa mies lasten kustannuksiin tai ei.

Laki ei kuitenkaan tunnista samaa sukupuolta olevien avoliittoa. Yksinhuoltajaäidille on kallista muuttaa avoliittoon – paitsi jos uusi puoliso on toinen nainen: tällöin äiti luetaan edelleen yksinhuoltajaksi eikä avoliitto vaikuta päivähoitomaksuihin tai lapsilisän yksinhuoltajakorotukseen.

”Kelalta nimenomaan kiellettiin tulkin-taoikeus samaa sukupuolta olevien avoliiton kohdalla, kun laki rekisteröidyistä parisuhteista sorvattiin vuonna 2001. Ongelmallista on myös se, että samaa ja eri sukupuolta olevien avoliitot ovat ideologisesti erilaisessa asemassa”, Maija Faurie huomauttaa.

Työmarkkinatuki on niin ikään esimerkki etuudesta, johon puolison tuet vaikuttavat. Asetelma on hankala, sillä työmarkkinatuki on yksilökohtainen etuus, jonka on tarkoitus taata henkilökohtainen toimeentulo työttömyyden ajalta. Kahden työmarkkinatukea saavan aikuisen perheessä voidaan joutua tilanteeseen, jossa työn vastaanotta-

misen tulee kalliiksi eikä saman katon alla eläminen kannata, koska puolison tuet pienenevät.

Erityisen turvattomaan asemaan saattaa joutua avoliitossa asuva työtön työnhakija, joka jää avopuolisensa tulojen takia kokonaan ilman perustoimeentuloturvaa – riippumatta siitä osallistuuko puoliso hänen elinkustannuksiinsa tai ei.

Säädösten tilkkutäkki on sekava

Sosiaalilainsäädäntö on monimutkainen kokonaisuus. Se on kuin tilkkutäkki, jota on eri aikoina paikkailtu eri kohdista. Lopputulos ei ehkä vastaa alkuperäistä suunnitelmaa.

”Kukaan ei ole miettinyt sitä, että jos yhdestä kulmasta vetäistään, saattavat varpaat toisaalla jo paella”, Laura Kalliomaa-Puha kuvailee.

Faurie ja Kalliomaa-Puha nostavat tutkimuksessaan esille erilaisia ongelmallisia ti-

lanteita. Yksi niistä on vanhempiensa kanssa asuvan täysi-ikäisen lapsen asema. Joissakin perhekohtaisissa tuissa aikuista lasta ei lasketa osaksi perhettä, vaikka hän nostaa perheen kuluja, mutta kun lapsi hakee omia etuuksia hänen katsotaan asuvan kotona ja tuet pienenevät.

”On epäohdonmukaista, että tuesta riippuen aikuinen kotona asuva lapsi joko kuuluu tai ei kuulu perheeseen”, Maija Faurie sanoo.

Epäreilua, sanoo asiakas

Asiakkaissa hämmennystä herättää myös esimerkiksi se, että perheen koko lasketaan etuudesta riippuen eri tavoin. Kela on saanut ihmettelevää palautetta yksityisen hoidon ja kotihoidon tuen hoitolisän laskumallista: se huomioi enintään nelihenkisen perheen, eli tuen suuruutta säätelevä tuloaraja on sama, olipa lapsia kaksi tai kymmenen.

”Miten on mahdollista, ettei perheen to-

dellista kokoa oteta korvauksissa huomioon!”, ihmetellään Kelan saamassa asiakaspalautteessa.

”Jos kuudesta tai seitsemästä lapsesta huomioidaan vain kaksi, se on hyvin epä-reilua. Samoilla tuloilla pitäisi elättää moninkertainen määrä lapsia. Tähän epäkoh-taan pitäisi ehdottomasta puuttua”, asiakas jatkaa palautteessaan.

Yksinkertainen ei välttämättä ole kallista

Sekavaksi ja ristiriitaiseksi koettu tukijärjestelmä herättää asiakkaissa epäluottamusta. Laura Kalliomaa-Puha huomauttaa, että epäohdonmukaisuus on myös hallinnollisesti hankalaa ja kuluttaa turhaan työtunteja.

”Selkeintä olisi, jos käytössä olisi yksi neutraali perheen määritelmä ja mahdollisimman monet tuet olisivat yksilökohtaisia.”

Perhekäsittien sekavuudesta on puhuttu jo vuosikymmeniä. Viimeksi 1990-luvulla

asiaa pohti kaksikin työryhmää. Uudistus-ehdotukset on kuitenkin tyrmätty kalliina – ilman jatkokehittelyä.

”Kukaan ei kuitenkaan ole konkreettisesti laskenut, mitä yksinkertaisempi systeemi maksaisi. Tulokset voisivat yllättää”, Kalliomaa-Puha ja Faurie sanovat.

Pyrkimys tukien yksilökohtaisuuteen on selkeä, mutta se saattaa olla ristiriidassa yleisen uusfamiliarisen suuntauksen kanssa. Hoiva- ja elatusvastuuta sysätään nyt Suomessa mielellään perheelle: lapsia hoidetaan kotona pidempään kuin ennen, vanhusten kotipalvelut ovat heikentyneet ja omaisten vastuu on kasvanut. Pohjimmiltaan kyseessä on ideologinen vastakkainasettelu: onko huolto- ja elatusvastuu perheellä vai yhteiskunnalla?

Tulkinta lisää joustonvaraa

Tukijärjestelmän remontin ohella toinen keino epäohdonmukaisuuksien selvittä-

Tutkijat **Maija Faurie** ja **Laura Kalliomaa-Puha** arvelevat, että yhtenäinen perhekäsitteli olisi kustannuksiltaan halvempi kuin nykyinen tilkkutäkki.

Kuka kustantaa perheessä?

- ▶ Kun nainen ja mies asuvat avoliitossa, molempien tulot vaikuttavat lapsen päivähoitomaksun suuruuteen, vaikka lapset eivät olisi yhteisiä. Nais- tai miespareilla puolison tuloja ei huomioida.
- ▶ Jos yksinhuoltajaäiti muuttaa avoliittoon miehen kanssa, hänellä ei ole enää oikeutta lapsilisän yksinhuoltajakorotukseen. Jos uusi kumppani on toinen nainen, yksinhuoltajan status säilyy.
- ▶ Puolison tulot vaikuttavat työmarkkinatuen määrään. Jos kahden työttömän perheessä toinen vastaanottaa töitä, toisen tuet laskevat.
- ▶ Vanhempien tulot vaikuttavat alle 20-vuotiaan ammattikoulussa opiskelevan nuoren opintorahaan, vaikka tämä ei asui kotona. Jos nuori opiskelee yliopistossa, vanhempien tuloja ei huomioida.
- ▶ Jos vanhempansa kanssa asuva aikuinen lapsi hakee toimeentulotukea, tuen perusosaa pienennetään kotona asu-misen perusteella. Jos vanhempi puolestaan hakee toimeentuloa, häntä käsitellään yksinäisenä hakijana.
- ▶ Lasten kotihoidontuen hoitolisän tuloaraja huomioi enintään nelihenkisen perheen. Kymmenlapsinen perhe saa siis ansaita saman verran kuin kaksilapsi-nen talous.

miseksi voisi olla säädösten tulkinnanvaraisuuden lisääminen. Vastuu siirtyisi asiakkaita palvelevalle portaalille. Se vaatisi rohkeutta ja perehtyneisyyttä yksittäisiltä etuuskäsittelijöiltä.

”Tällä hetkellä Kelan keskushallinto ohjeistaa käsittelijöitä aika pitkälle. Olisiko tulkinnanvaraa syytä kasvattaa”, Kalliomaa-Puha kysyy.

Hän muistuttaa sosiaalilainsäädännön arvostetun asiantuntijan, oikeustieteen professori Kaarlo Tuorin toimintaohjeesta.

”Punnintatapauksissa sosiaalioikeudessa asia pitäisi aina ratkaista hakijalle myönteisesti. Asiakkaan kokonaistilanne täytyy ottaa huomioon ja huolehtia siitä, ettei asiakas putoa tukijärjestelmien ulkopuolelle.” ■

Lue lisää

Maija Faurie ja Laura Kalliomaa-Puha: Jääkaappi, osoite vai sukusiide? Perheen määritelmät sosiaalilainsäädännössä. Teoksessa Perhepiirissä. Kela. 2010.

Virolaisen äitiyspakkauksen tuottaja Katrin Kiho kertoo, että tyttö- ja poikavauvoille pakkauksesta on tarjolla eri väri vaihtoehtoja, joista perheet voivat valita makunsa mukaan.

Syntymätuesta suurperheen tukeen Virossa on 9 valtakunnallista perhe-etuutta, joita maksetaan maan asukkaille sekä niille ulkomaalaisille, joilla on Virossa oleskelulupa.

- Syntymätuki ja adoptiotuki ovat noin 320 euron suuruisia kertatukia.
- Lapsilisää maksetaan kuukausittain, kunnes lapsi täyttää 16 vuotta. Koululaisille ja opiskelijoille lapsilisää maksetaan 19-vuotiaaksi asti. Lapsilisä ensimmäisestä ja toisesta lapsesta on noin 19 e/kk, kolmannesta ja seuraavista lapsista noin 58 e/kk.
- Yksinhuoltajan korotus lapsilisään on noin 19 e/kk.
- Tuki asevelvollisen lapselle on noin 48 e/kk.
- Holhouksessa tai perheessä huollettavana olevan lapsen lapsilisä on noin 192 e/kk.
- Erityislapsilisä ilman huoltajaa jääneille on noin 385 euron kertatuki.
- Lapsenhoitomaksu on suomalaisittain kotihoidontuki. Sitä maksetaan kuukausittain alle 3-vuotiaan lapsen hoitoon. 1-vuotiaan hoitomaksu on noin 45 e/kk ja 1–3-vuotiaan noin 38 e/kk. 3–8-vuotiaasta maksetaan hoitomaksua noin 19 e/kk, jos perheessä on alle 3-vuotiaan lapsen lisäksi alle 8-vuotias lapsi.
- Suurperheen tuki maksetaan perheille, joissa on vähintään seitsemän lasta. Se on noin 169 e/kk.

Äitiyspakkaus on hoivapakkaus Virossa äitiyspakkausta kutsutaan hoivapakkaukseksi. Se on kunnallinen etuus, jonka tällä hetkellä saavat vain tallinnalaiset äidit lähtiessään synnytysairaalaan. Esimerkiksi Viron kolmanneksi suurimasta kaupungista Narvasta kerrotaan, ettei siellä jaeta hoivapakkauksia, mutta perhe saa lapsen syntymän yhteydessä kaupungilta syntymätukea noin 96 euroa. Kurssaressakaan hoivapakkausta ei jaeta. Syntymätuki on siellä noin 160 euroa.

KUVAT NANA UITTO

Tarton kaupunki antaa asukkailleen pakkauksen sijaan maan korkeimman syntymätuen, joka on ensimmäisestä ja toisesta lapsesta noin 513 euroa ja kolmannesta lapsesta ylöspäin noin 640 euroa.

Hoivapakkauksen tulee ohjeen mukaan sisältää mm. peitemakuupussi, myssy, vuorillinen haalari, potkukousut, pitkä- hihainen body ja edestä napitettava nuttu. Pakkauksessa on lisäksi kolmen vaipan paketti ja navan puhdistustarvikkeet. Hoivapakkauksen tarvikkeet on pakattu kassiin.

Äitiyspakkauksen arvo on nyt 540 Viron kruunua, noin 34,60 euroa. Perheet eivät kuitenkaan voi vaihtaa pakkausta rahaksi.

Tallinnassa hoivapakkauksen jakelusta vastaa Tallinnan sosiaali- ja terveysvirasto. Viraston ohjeiden mukaan hoivapaketin

Hoivapakkaus eli suomalaisittain äitiyspakkaus on Virossa kuntakohtainen etuus.

voi saada perhe, jonka molemmat vanhemmat ovat kansalaisrekisterin mukaan olleet Tallinnan asukkaita ennen lapsen syntymää. Lisäksi vaaditaan, että ainakin toinen vanhemmista on asunut Tallinnassa vähintään vuoden ennen lapsen syntymää. Virossa syntyi viime vuonna noin 16 000 lasta, heistä lähes puolet Tallinnassa. ■

Hilkka Arola

euro = noin 15,6 Viron kruunua (18.5.2010)

Virossa maksetaan äidinpalkkaa

Lapsiperheiden etuudet Virossa kestävät hyvin vertailun Suomen vastaaviin etuuksiin.

Virossa maksetaan vanhempienkorvausta suunnilleen samoin periaattein kuin Suomessa äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa. Vanhempienkorvauksella korvataan lapsen syntymän vuoksi saamatta jääneitä tuloja.

Kuukausittain maksettava korvaus on sama kuin hakijan edellisen kalenterivuoden palkka. Niinpä Virossa puhutaankin äidin-

palkasta. Tulottomille se on 4 350 kruunua kuukaudessa, noin 279 e/kk. Enimmillään päiväraha voi olla 35 316 kruunua kuukaudessa, noin 2 264 e/kk. Myös isä voi saada vanhempienkorvausta, mutta Virossa isät käyttävät oikeuttaan harvoin. Vanhempienkorvausta maksetaan 435 päivältä.

Jos alle 12-vuotias lapsi sairastuu, vanhemmalla on oikeus hoitaa sairasta lasta täydellä palkalla 14 päivän ajan.

Autotalliompeelijasta äitiyspakkaustuottajaksi

Vuonna 1995 Tallinnan pormestari **Ivi Eenmaa** vieraili Suomessa ja tutustui mm. suomalaisen äitiyspakkaukseen. Kotimaahan palattuaan hän halusi toteuttaa idean myös Virossa. Hän kutsui luokseen pari lastenvaatevalmistajaa, joista yksi oli Viron äitiyspakkauksen vaatteiden nykyinen tuottaja, kilpailutuksen voittanut **Katrin Kiho**.

Katrinin ompelu-ura oli alkanut 1990-luvun alussa, jolloin hänen puolisonsa Heiki työskenteli Suomessa. Miehen suomalaisystävän vaimo ehdotti, että Katrin ompelisi

hänen ostamistaan kankaista lastenvaatteita Tallinnassa. Siihen aikaan Virossa ei juuri ollut tarjolla vauvanvaatteita. Asiakkaat pitivät Katrinin ensimmäisestä mallistosta, ja tilauksia tuli Suomesta lisää.

”Kohta saatoinkin ottaa pari ystävää mukaan ompelemaan”, Katrin kertoo.

Sitten hän suunnitteli toisen lastenvaatemalliston. Heiki meni mallisto kinalosaan Seppälään, ja se osoittautui menestykseksi: Katrin sai yllättäen 40 000 vaateen tilauksen.

”Sillä hetkellä meillä ei ollut vielä riittävästi koneita tekemään noin suurta tilausta. Ostin äkkiä Suomesta konkurssipesästä 10

ompeelukonetta ja aloitin tuotannon oman talon autotallissa.”

Näin syntyi vuonna 1993 Hipo-lastenvaate-tesarja, jonka asusteita kymmenet ompelijat ompelevat nykyisin kahdessa tehtaassa Virossa ja Latviassa.

Ensimmäiset äitiyspakkaukset Virossa jaettiin vuonna 1997. Yhden moitteen pakkauksesta Katrin Kiho kertoo saaneensa eräältä äidiltä.

– Äiti oli tyytymätön haalarin väriin. Minä vein itse hänelle oikeanvärisen haalarin, Katrin naurahtaa.

Gerli Vaher
Hilkka Arola

”Yhtenäinen perhekäsitys on kaikkien etu”

Ministeri Juha Rehulan mukaan sosiaaliturvalainsäädännön perhekäsitys pitäisi yhdenmukaistaa. Suurimpana esteenä eivät ole poliittiset intressit.

TEKSTI Satu Kontiainen KUVAT Wilma Hurskainen

Sosiaalilainsäädännön selkiyttäminen perhe- ja tulo-käsitteiden osalta on sosiaali- ja terveysministeri **Juha Rehulan** mukaan kiireellinen tehtävä. Kymmenien vuosien varrella täydennetty lainsäädäntö on monimutkainen ja epäselvä.

”Mikä tahansa laki on aikansa tuote. Perhe ei ole enää niin yksiselitteinen kuin aikoinaan vaikkapa kansaneläkelakia laadittaessa. Ei silloin keskusteltu esimerkiksi sukupuolineutraaleista avioliitoista”, Rehula toteaa.

Vuosien varrella lakiin tulleet vivahteet ovat syynä Kelan monisyisiin soveltamisohjeisiin. Kela käyttää useita perhettä määritteleviä käsitteitä. Osittain eri käsitteiden kriteerit on sidottu vaikeasti selvitettäviin, viranomaisia ja asiakkaita työllistäviin seikkoihin. Toimeenpanijan harteilla on myös tulkinnanvaraa, joka asettaa haasteita ratkaisujen yhdenvertaisuudelle. Eri perhemuodot eivät ole tasa-arvoisessa asemassa.

”Perheiden pitäisi pystyä lakikirjasta lukemaan, mikä heille kuuluu. Nyt sitä ei ymmärrä isä eikä äiti”, Rehula pahoittelee.

Hän jatkaa, että sosiaalilainsäädäntö vaatii kokonaisuudessaan niin suurta perusuudistusta, että sitä ei saada kerralla valmiiksi. ”Ja perhekäsitys on koko sosiaaliturvan uudistamistyön perus-

kysymyksen äärellä. Rima täytyy kuitenkin pitää korkealla, jotta päästäisiin eteenpäin.”

Kaikenkattava perhekäsitys

Juha Rehula ei ryhdy samalta seisomalta luonnostelevaan tarkoituksenmukaisinta perhekäsitystä. Sitä työtä tehdään hänen asettamassaan STM:n sisäisessä työryhmässä. Tavoitteena on saada esitys valmiiksi lokakuun loppuun mennessä.

Pohjana on Sata-komitean mietintö, jossa linjataan avio- ja avoliiton käsitteiden yhtenäisestä säätämisestä sosiaaliturvalainsäädännön kehittämistä varten.

Määritelmä ei ota kuitenkaan kantaa esimerkiksi puolison tulojen vaikutukseen tai perheen lasten elatukseen. Se ei edistä homoperheiden, uusperheiden eikä kimppa-asujien asemaa sosiaaliturvan asiakkaina.

Kuinka suuri osa suomalaisista perheistä ylipäättään mahtuu yhteen perheen määritelmään? Olisiko kaikki perhemuodot kattava, laava määritelmä edes tarkoituksenmukainen?

Pitäisikö perhekäsityksen hiomisen sijasta keskittyä muokkaamaan sosiaalietuuksista mahdollisimman yksilökohtaisia? Näihin kysymyksiin ministeri Rehula ei vielä halua ottaa kantaa.

Työmarkkinatuen tarveharkinnan poistaminen on korkealla Rehulan prioriteettilistalla.

Perhekohtaiset etuudet erikseen

Keiden kaikkien tulot on tarkoituksenmukaista huomioida etuuksista päätettäessä?

Työmarkkinatuki on esimerkki yksilökohtaisesta etuudesta, johon perhemuoto vaikuttaa. Vaikka työmarkkinatuki ei ole perhekohtainen etuus vaan yksilön vähimmäisturvaetus, puolison ja samassa taloudessa asuvien vanhempien tulot huomioidaan sitä laskettaessa.

Epäkohta on tiedostettu pitkään. Viimeksi työmarkkinatuen tarveharkinnasta luopumista ehdotti Sata-komitea.

Juha Rehulan mukaan STM myös esitti ensi vuoden talousarvioesityksessään nostoa työmarkkinatuen tarveharkinnan tulorajoihin palkkakertoimen muutosta vastaavasti ensi vuoden alusta alkaen. Tarveharkinnassa otettaisiin huomioon henkilön omat tulot kokonaan, ja puolison tulojen tarveharkinnalta suojaosuus korotettaisiin 675 euroon. Nykyisin suojattu osuus on 536 euroa. Ehdotuksen kustannus olisi 13,5 miljoonaa euroa.

”Valtiovarainministeriö ehti jo näyttää tälle punakynää, vaikka esityksen pohja ei edes ollut se, että tarveharkinta poistettaisiin kokonaan. Se taas maksaisi noin 40 miljoonaa euroa. Mutta STM lähestyi asiaa niin, että päästäisiin edes eteenpäin. Nykyiset tulo-rajat ovat todella alhaiset.”

”Työmarkkinatuen tarveharkinta on prioriteettilistallamme yhä korkealla. Tavoitetta ei ole kuopattu.”

Elatusolettamat kalliita purkaa

Sosiaalilainsäädännön nykyiset perheen määritelmät ottavat kantaa sellaisiin asioihin, joilla ei ole vastinetta muualla lainsäädännössä. Esimerkiksi yhdessä asuvien kesken saatetaan olettaa vallitsevan yhteistalous. Taikka avopuolison voidaan olettaa osallistuvan puolisonsa lasten elatukseen, vaikka näin ei todellisuudessa olisi.

Lainsäädäntö määrää ainoastaan elatuksesta aviopuolisoiden välillä. Vanhemmat ovat myös elatusvelvollisia lapsistaan pääsään-

töisesti siihen saakka, kunnes nämä täyttävät 18 vuotta.

Muutoksen suurena kynnyksenä on, että määrittelemällä perhe toisin tai pelkästään yhtenäistämällä lapsuuden ikäraja lisätäisiin valtion menoja.

Sosiaalilainsäädännössä on useita lapsuutta koskevia ikärajoja esimerkiksi lapsilisässä, lapsikorotuksissa, opintotuessa, kansaneläkkeessä ja sairausvakuutuksessa. Tietty ikäraja voi olla etuuden saajaa tai etuuden perusteena olevaa henkilöä koskevana vaatimuksena.

Lapsilisän ikärajan nostaminen vuodelta nykyisestä 17 ikävuodesta maksaisi valtiolle noin 97 miljoonaa euroa. Juha Rehula myöntää, että tämä olisi tehty jo aikaa sitten, jos siihen olisi rahaa.

”Lapsia ja nuoria koskevien ikärajojen yhtenäistäminen on tavoitteena ja muistipaikalla. Se selkeyttäisi järjestelmää sekä asiakkaan että Kelan kannalta.”

Hyvää tahtoa löytyy

Vaikka perhe- ja tulokäsitteiden yhdenmukaistamisesta on keskusteltu lähes tuloksetta jo pari vuosikymmentä, Juha Rehula ei näe tehtävää mahdottomana.

”Yleensä sosiaaliturvaan liittyvissä kysymyksissä on puolueiden välillä jännitteitä. Perheen määrittelyn yhdenmukaistaminen sosiaalilainsäädännössä on kuitenkin tavoite, josta ollaan harvinaisen yksimielisiä. Lainsäädännön ajantasaistaminen ja yksinkertaistaminen näiltä osin olisi kaikkien etu.”

Rehula muistuttaa, että lainsäädännön selkeyttämisestä seuraa luonnollisesti myös kustannussäästöjä, työtaakan kevenemistä ja valitusmäärien vähenemistä.

”Vähimmäistavoite on nyt se, että edetään ainakin niiltä osin, kun raha ei tule vastaan. Kustannuksiltaan neutraalit kohteet, kuten aiemmin mainittu avio- ja avoliiton käsitteiden yhtenäinen säätäminen, on tavoitteena saada vielä tämän eduskunnan käsiteltäväksi. Valmistelutyötä tehdään jo kiivaasti.” ■

Kustannusneutraalit muutokset vielä tämän eduskunnan käsittelyyn.

Perhe on paras?

Lapsuuden perheellä ja olosuhteilla on selvä yhteys myöhempään terveyteen ja hyvinvointiin.

’**P**erhe on paras” tai ”perhe on pahin” väittävät takavuosien tunnetut komediasarjat. Perhe-elämä ja perhesuhteet ovat suosittuja teemoja viihdeteollisuudessa. Perhe on kiinnostanut myös eri tieteenaloja antropologiasta molekyyli-genetiikkaan. Kaksosia ja perheitä tutkimalla on voitu osoittaa eräiden sairauksien kasautuvan perheittäin. Perheittäinen kasautuminen voidaan selittää jaetuilla olosuhteilla tai perinnöllisillä alttiustekijöillä.

Perinnöllisyystutkijat uskovat usein geenien vahvaan merkitykseen yksilöllisten erojen taustalla. Käyttäytymis- ja yhteiskuntatieteilijöiden mukaan yksilöiden välisiä eroja esimerkiksi terveydessä saavat aikaan ympäristöön ja yhteiskuntaan liittyvät tekijät. Totuus on useimmiten tästä välistä: ympäristötekijät – olosuhteet ja elämäntapahtumat – muovavat läpi elämän yksilöllisten taipumustemme toteutumista ja myös alttiuttamme sairastua eri tauteihin.

SUURIN OSA MEISTÄ on elänyt perheessä. Perhesuhteet ja -muodot ovat olleet selvässä murrostilassa viime vuosikymmenten aikana. Tällä hetkellä Suomessa lähes puolet avioliitosta päättyy eroon. Perheiden pahoinvoinnista karua kieltä kertovat lastensuojelun tilastot. Niiden mukaan lasten huostaanotot ovat lisääntyneet huomattavasti viime vuosina. Vuonna 2008 kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä oli yli 16 000.

Sosiaalibarometrin (2010) mukaan hyvinvointi on heikentynyt ylivelkaantuneiden ja pitkäaikaistyöttömien ohella etenkin monenlaista tukea tarvitsevilla lapsiperheillä, yksinhuoltajilla, nuorilla ja toimeentulotuen saajilla. Huolestuttavaa on, että tutkimusten mukaan hyvinvoinnin ja terveyden riskitekijät näyttävät usein kasautuvan samoille henkilöille.

Helmikuussa 2010 pidetyssä kotimaisessa konsensuskokouksessa Nuorten hyvin- ja pahoinvointi 2010 todettiin terveysongelmen ja haitallisten elintapatottumusten kasautuvan jo varhain nii-

hin ryhmiin, joista valikoidutaan aikuisena alemmille koulutus- ja työurille. Konsensuskokouksessa todettiin myös, että nuorten arvomaailmassa perhe on tärkeässä asemassa myös niillä, jotka eivät itse asu perheessä.

ELÄMÄNKAAREN ERI VAIHEITA kartoittavat tutkimukset osoittavat, että vakavat ristiriidat lapsuuden perheessä lisäävät riskiä sairastua etenkin mielenterveydenhäiriöihin. Riskiä lisäävät esimerkik-

si lapsuudessa koettu jatkuva pelko, vanhempien avioero, alkoholi-ongelmat ja huomattavat taloudelliset vaikeudet. Kuormittavia tapahtumia lapsuudessaan kokeneilla on myös kohonnut riski siirtyä aikuisena työkyvyttömyyseläkkeelle.

Tutkimusten mukaan vakavat ristiriidat perheessä ja pelon ilmapiiri näyttävät olevan haitallisempia kuin esimerkiksi vanhempien avioero, johon ei liity vakavia ristiriitaisuuksia tai huomattavia taloudellisia vaikeuksia. Avioero kuitenkin usein kuormittaa vanhempia sekä henkisesti että taloudellisesti, mikä taas voi heijastua vakavina konflikteina ja vanhempi-

en päihdeongelmina. Hyvä suhde vanhempiin suojaa tutkimusten mukaan kuormittavien lapsuudenkokemusten haitallisilta seurauksilta.

VANHEMPIEN JA PERHEIDEN fyysiset, psyykkiset ja taloudelliset voimavarat ja mahdollisuudet vaikuttavat olennaisesti siihen, onko lapsuudessa kehityksen kannalta myönteisiä suojaavia tekijöitä vai kehitystä uhkaavia riskitekijöitä. Yhteiskunnassa harjoitettulla politiikalla ja ennalta ehkäisevillä toimenpiteillä voidaan vaikuttaa siihen, missä määrin oma perhe eri muodoissaan on paras paikka lapselle elää ja kehittyä hyvinvoivaksi ja elämänsä tyytyväiseksi aikuiseksi. ■

Karoliina Koskenvuo

Kirjoittaja on erikoistutkija Kelan tutkimusosastolta.

Lapsuudessa koettu jatkuva pelko ja huomattavat taloudelliset vaikeudet lisäävät riskiä sairastua aikuisena.

Päättäjä hoitajana

Vammaisten ja vanhusten hoito puhuttaa päivittäin. Kuinka aihe koskettaa niitä, jotka päättävät valtion ja kuntien asioista?

Peruna- ja viljatilän isäntä **Matti Pahkala** (kesk.) heiluttaa Pyhäjoen kunnanhallituksen nuijaa neljättä kautta. Hän asuu sukunsa sijoilla Pyhäjoen Pirttikoskella. Sora- ja asfalttite kylälle ja siitä eteenpäin ovat tulleet tutuiksi, sillä kunnan palaverien lisäksi matka vie usein sairaalaan. Lasten ja vaimon sairaus ovat osa perheen elämää.

Eeva-vaimo löytyi lähikunnasta, Ylivieskasta. Avioliiton alkuaikoina Eeva kävi töissä pankissa mutta jäi lasten synnyttyä kotiäidiksi.

Kun Katriina-tyttö aloitti koulun, huomattiin, ettei hän näe hyvin. Kahden vuoden kuluttua diagnosoitiin: tytöllä oli LINCL, harvinainen perinnöllinen sairaus, joka surkastuttaa aivokudoksen.

Alkoi vuosien hoito ja kuntoutus, joka jatkuu edelleen. ”Minäkin olin Katin omaishoitajana”, Eeva Pahkala kertoo. Nyt Kati (24) on terveyskeskuksen vuodeosastolla.

Katin jälkeen todettiin Riitta-Marin, siten Lassin sairaus. Riitta-Mari kuoli kaksi vuotta sitten ja Lassi (17) asuu Katin naapurihuoneessa.

”Lasten sairaus on tosiasia, jonka kanssa on ollut elettävä. Meitä on kuunneltu, ja olemme saaneet tarvitsemamme avun”, suurperheen isä sanoo.

Seitsemän vuotta sitten, elokuussa 2003 sairauden taakka moninkertaistui. Eeva Pahkala sai aivoverenvuodon. ”Leikkausten ja alkuhoidon jälkeen Eeva kohotti vähän vasenta yläluomea ja oikea isovarvas kuskuteli omia aikojaan”, Matti Pahkala muistelee. Muita toimintoja ei ollut näkyvissä.

Pahkala kävi päivittäin vaimonsa luona Oulussa tai Raahessa. Seuraava hoitopaikka oli kotikunnan terveyskeskus, jossa miehen ja lasten oli helppo poiketa.

”Olin sairaalassa yhteensä vuoden. Lopputaivana pääsin viikonlopuiksi lomalle ja kotiväki avusti. Kun kotiuduin lopullisesti, sain henkilökohtaisen avustajan”, Eeva Pahkala kertoo.

Eeva Pahkala tarvitsee edelleen mieheensä tai jonkun toisen apua etenkin liikkumisessa, koska tasapaino ei pidä.

”Me tehdään yhdessä kaikkea, mitä Eeva haluaa. Tuon hänelle laatikoita järjesteltäväksi ja täytämme ristikoita muistin virkistykseksi”, avustaja **Eija Tanska** lisää.

”Eija on meillä neljä tuntia arkisin, jolloin minulle jää aikaa kunnan asioihin. Talvisaikean kokouksia tulee melkein joka päiväl-

le”, talon isäntä sanoo.

”Eija on aarre, kuin perheenjäsen. Hän on sopeutunut meidän elämäämme ja hän on tärkeä juttukaveri varsinkin nuorimmalle, yhdeksäluokkalaiselle tytlle”, Matti Pahkala toteaa.

Kello lähestyy kahta. Eija Tanskan työpäivä päättyy, ja Matti Pahkala jatkaa seuraavaan aamuun saakka.

Lääkäreissuja ja naisten asioita

Nokian kaupunginvaltuutettu **Kristiina Hyyti** (vas.) asuu noin kymmenen kilometrin päässä vanhemmistaan ja tapaa heitä useita kertoja viikossa. Hän auttaa heitä asioinnissa, käy mukana lääkärissä ja apteekissa ja huoltaa liinavaatepyykin. ”Kun kännykkä soi, ajattelen ensimmäisenä, onko äidillä hätä.”

Hyytin lisäksi hoitoon osallistuu hänen nuorempi veljensä, joka tarkistaa kotitilan tteen päivittäin ja auttaa kauppareissuilla.

”Siivouspalvelun vanhempani ostavat ulkopuoliselta, joka käy kerran kahdessa viikossa.”

Henkilökohtainen avustaja Eija Tanska (keskellä) avustaa Eeva Pahkalaa neljä tuntia päivässä. Muuten tukena on aviomies Matti Pahkala.

79-vuotias äiti on nivel- ja sydänsairas. Verisuonileikkauksen jälkeen äiti on kärsinyt myös masennuksesta. 78-vuotiaalla isällä todettiin kaksi vuotta sitten Alzheimerin tauti, joka on tasoittunut lääkityksen aloittamisen jälkeen. Lisäksi isällä epäillään Parkinsonin tautia.

”Äitini on isän omaishoitaja. Siksi minä tai veljeni emme ole hakeneet tukea”, Hyyti kertoo.

Kemian teollisuudessa työskennellyt Hyyti, 57, kertoo olevansa äidille tärkeä henkinen tuki ja kuuntelija. Yhdessä jutellaan naisten asioita. Kesällä äiti käy lähes päivittäin ”mummokerhossa”, vanhustentalon porinapiirissä. ”Äiti voi kesällä paljon paremmin, kun on enemmän virikkeitä.”

Hyytin kolmesta pojasta vanhin on aikuinen ja 16-vuotiaat kaksoiset asuvat kotona.

”Perhe ymmärtää, että vanhemmat tarvitsevat apua yhä enemmän. Ja tilanne voi muuttua huomomaksi yhdessä päivässä.”

Seitsemättä valtuustokautta istuva Hyyti kertoo, että joskus hoidon saaminen vaatii puhelahjojen käyttöä ja aktiivisuutta.

”Vanhat ihmiset eivät osaa tilata ambulanssia ennen kuin hengenlähtö on lähellä. Onneksi tunnen vanhempieni omalääkärin, ja hän ottaa asiat todesta.”

Kansanedustaja keikalla dementiakodissa

”Teen lähihoitajan työtä joka lomalla. Näin tuntuma kenttään säilyy”, kertoo kansanedustaja **Tarja Tallqvist** (kd.).

Hänen mukaansa hoitajat ovat kovilla. Työntekijät tekevät parhaansa, mutta jos heitä on liian vähän, vanhukset jäävät heitteille.

”Rikotaanko kohta jo perustuslakia vanhusten kohdalla?”

Tarja Tallqvistin omat vanhemmat saivat kuolla terveiltä jaloilta: isä purjehdusmatkalla, äiti ikkunan ääressä kaunistu kotipuu- tarhaa katsellessaan. Oma kokemus herätti Tallqvistin, koska mahdollisuutta hyvästien jättämiseen ei ollut.

”Hyvässä vanhustenhoidossa on tilaa omaisille. Moni haluaa antaa aikaansa ja hoitaa vuorostaan vanhempiaan. Samalla voi jättää jäähyväisiä turvallisissa oloissa.”

Tarja Tallqvist on tehnyt pitkän uran dokumenttiohjaajana. Hän kouluttautui lähihoitajaksi 58-vuotiaana, koska halusi auttaa dokumenteissa kuvaamaan huono-osaisia myös käytännössä.

”En ole päivääkään katunut. Pikemmin koen tekeväni arvokkainta työtä hoitajana.”

Kansanedustaja sanoo omaishoidon ja vanhustenhoidon ajamisen tärkeimmäksi tehtäväkseen. Hän muistuttaa, että vanhustenhoito ei ole köyhäinhoitoa, sillä vanhukset ovat veronsa maksaneet.

”Säästetään jostain muualta, olemmehan sentään vielä sivistysvaltio. ■

Mirja Heikkilä

Yhtenäinen hoitotuki omaishoidon tilalle?

Sata-komitea esitti, että omaishoidon tuki voitaisiin yhdistää eläkettä saavan hoitotuen kanssa ja siirtää Kelan maksettavaksi. Hoitotuen osat olisivat seuraavat:

- pitkäaikaisesti hoidettavalle maksettava kolmetasoinen hoito-osa
- erityiskustannusten perusteella maksettava kiinteämääräinen erityiskustannusosa
- omaishoitajalle hoitopalkkiona maksettava kaksitasoinen omaishoito-osa
- sitovasta hoidosta vastaavien omaishoitajien oikeus vapaaseen
- Kelan kunnalle maksama korvaus omaishoidon vapaan aikana järjestetyistä korvaavista palveluista.

Sata-komitean mukaan uuden lainsäädännön valmistelu tulisi käynnistää tekemällä erillisselvitys kustannusvaihtoehdoista. Ehdotuksen toimeenpanon aikataulu on avoin.

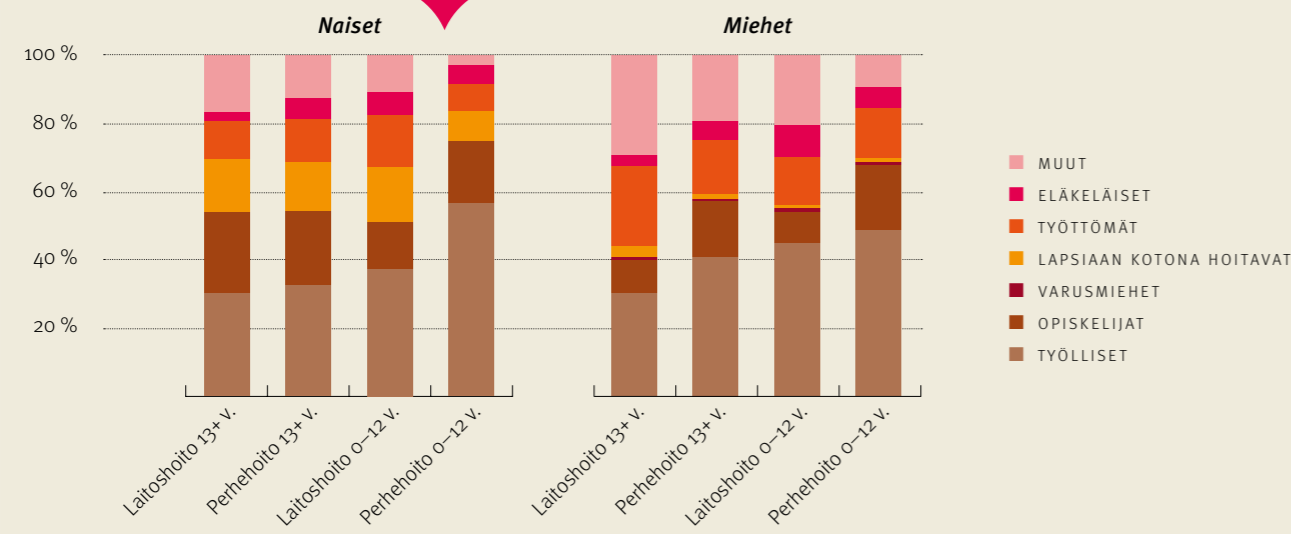
Tällä hetkellä omaishoidon tukea voi saada henkilö, joka tarvitsee kotioloissa hoitoa ja huolenpitoa alentuneen toimintakyvyn, sairauden tai vammauksen vuoksi. Hoidettavia omaisia on reilut 35 000, ja he ovat entistä iäkkäämpiä. Hoitajana on usein puoliso tai lapsi, ja myös hoitaja on usein iäkäs.

Tuen myöntämisedellytykset on määritelty laissa, mutta kunta päättää talousarvioissaan omaishoidolle osoittamansa määrärahan. Tämän vuoksi tuen saajat saattavat olla eriarvoisessa asemassa.

Indeksiin sidottu tuki on vuonna 2010 minimissään 347,49 e/kk. Hoidollisesti raskaan siirtymävaiheen aikana tuki on vähintään 694,83 e/kk.

Kunta tekee sopimuksen omaishoidosta hoitajan kanssa. Hoitajalla on lakisääteinen oikeus kolmeen vapaapäivään kuukaudessa.

HUOSTASSA OLLEIDEN PÄÄASIAALLINEN TOIMINTA 23–24-VUOTIAANA SIIJOITUSURAN SEKÄ SUKUPUOLEN MUKAAN VUONNA 2006

Miten huostassa olleet lapset pärjäävät aikuisina?

Joka toinen huostassa ollut nuori on jatkanut opiskelua peruskoulun jälkeiseen tutkintoon, naiset useammin kuin miehet.

TARJA HEINO
Erikoistutkija, THL

TANSKASSA, RUOTSISSA JA Norjassa tehdyt seurantatutkimukset osoittavat, että terveyden ja hyvinvoinnin erot huostassa olleiden ja muun väestön välillä korostuvat.

Selvitimme, miten lapsena huostaan otetut ovat Suomessa kiinnittyneet yhteiskunnallisiin instituutioihin (perhe, koulutus, työelämä) nuorina aikuisina (vuonna 2006). Stakesin (nykyisin THL) lastensuojelurekisterin tietoihin liitettiin Tilastokeskuksen työssäkäyntitilaston tietoja.

Aineistossa (N = 12 668) on hieman enemmän poikia (6 486) kuin tyttöjä (6 182). Noin puolet lapsista on otettu huostaan yli 12-vuotiaana, neljännes alle kouluikäisinä (0–6 v) ja neljännes ala-asteikäisinä (7–12 v).

Kouluikäisten huostaanoton taustalla on usein ollut koulukäyntiin liittyviä vaikeuksia, ja tavoite peruskoulun loppuun saattamiseksi on toteutunut hyvin. Mo-

ni huostaan otettu suorittaa lastensuojelun tukemana peruskouluopintojaan vielä 18-vuotiaana, käy kymppiluokan tai osallistuu työpajoihin tai muuhun valmentavaan koulutukseen. Joka toinen huostassa ollut on jatkanut opiskelua peruskoulun jälkeiseen tutkintoon, naiset useammin kuin miehet. Koulutusura oli ammattikoulupainotteinen. Pisimmälle opiskelivat alle 13-vuotiaana perheisiin sijoitetut.

Koulutus- ja työllistymistilanne on paras niillä naisilla, jotka on otettu huostaan ja sijoitettu perhehoitoon alle 13-vuotiaana. Ylipäänsä perhehoito sijoituspaikkana, varhainen sijoitusikä (alle 13 v) ja sukupuoli (nainen) ovat yhteydessä työssäkäyntiin ja opiskeluun.

Heikoimmin näyttävät kiinnittyvän yhteiskuntaan teini-ikässä kodin ulkopuolelle sijoitetut pojat, jotka ovat olleet laitoshoidossa tai monessa sijoituspaikassa. Heistä 80 % oli vielä 23–24-vuotiaana vailla peruskoulun jälkeistä koulutusta. Laitoshoidon teininä sijoitetuista nuorista miehistä joka neljäs on 23–24-vuotiaana rekisterien ulkopuolella (luokassa muut) ja toinen neljäsosa on työttömänä tai eläkkeellä.

Tulosten tulkinnassa on yksinkertaistavaa todeta perhehoidon onnistuneen ja lai-

toshuollon epäonnistuneen; eri hoitomuodot vastaavat lasten ja nuorten erilaiseen tarpeeseen. Pienemmille lapsille löytyy sijaisperheitä. Sen sijaan nuorille vaihtoehtoisia hoitomuotoja ei yksinkertaisesti ole riittävästi tarjolla.

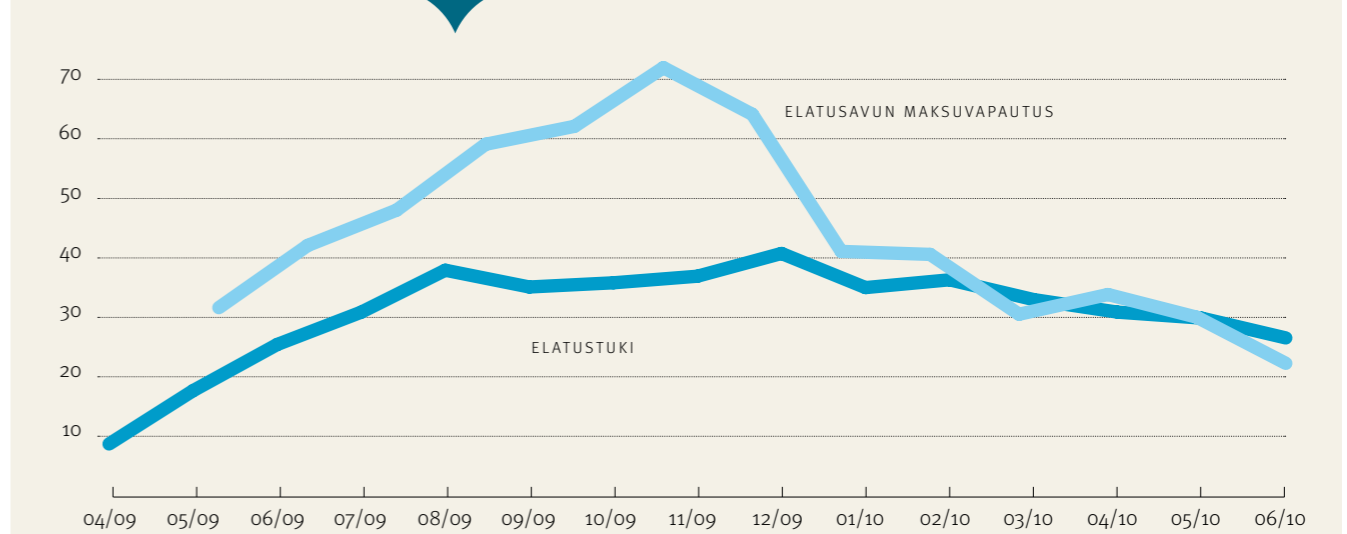
Lisäksi riittämätön tai liian aikaisin lopeutettu jälkihuollon tuki voi viedä mennessään hyvän huostaanoton saavutukset. Nuorten yhteydenpito sijoituspaikkaan loppuu herkästi, sillä itsenäistymisvaiheessaan nuoret orientoituvat muualle; tilanne on sama sekä laitoksesta että perhehoidosta lähteneillä. Mahdollisuudet selviytyä ovat kuitenkin paremmat, jos kontakti ja luottamuksellinen suhde aikuisen säilyvät. Aikuisia, ystäviä ja läheisiä tarvitaan. Läheisneuvonpidoista voikin löytyä toimintatapa nivelkohtiin.

Räätälöidyn, yksilöllisen ja yhteisöllisen toiminnan järjestäminen edellyttää sosiaalityötä laajempaa vastuunottoa. Yhteiskunnan huolenpitovastuun tulisi toteutua monialaisessa yhteisössä, jossa kunnioitetaan lasten ja nuorten omaa osallisuutta. Vaikuttavuuden seurannan uudistaminen on tarpeen. ■

Lue lisää ▶ Tarja Heino ja Marianne Johnson: Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa Perhepiirissä. Kela. 2010.

KUVA ANTERO AALTONEN

ELATUSTUKIHAKEMUSTEN JA ELATUSAVUN MAKSUVAPAUTUSHAKEMUSTEN KESKIMÄÄRÄINEN KÄSITTELYAIKA (PÄIVIÄ)

Elatustuen hakemussuma selvitettiin

Elatustukihakemuksia ja elatusavun maksuvapautushakemuksia tuli Kelaan viime vuoden huhti–joulukuussa yhteensä 36 700.

SIRU KESKINEN
Suunnittelija,
Kelan aktuaari- ja
tilasto-osasto

ELATUSTUEN TOIMEENPANO SIIRTYI kunnilta Kelaan huhtikuussa 2009. Alkurynnistyksen sijaan elatustukihakemuksia tuli Kelaan tasaisesti ensimmäisistä kuukausista lähtien. Sen sijaan elatusavun maksuvapautushakemuksia saapui tavallista enemmän heti kesäkuussa ja jo ennen kesäkuuta, jolloin hakemuksia alettiin ottaa vastaan. Kesä–joulukuussa 2009 Kelaan tuli 11 800 elatusavun maksuvapautushakemusta. Tämä on 1 000 enemmän kuin kuntiin tuli koko vuonna 2008. Hakemuksista noin joka kolmas hylättiin. Hylättyjen osuus on verrattain suuri, sillä kunnat ovat vuosittain hylänneet vain noin 6–8 % hakemuksista.

Elatusvelvollinen voi saada vapautuksen elatusapuvelan perinnästä tilapäisen maksukyvyttömyyden vuoksi. Vapautuksen saaminen edellyttää, että maksukyvyttömyys johtuu itsestä riippumattomasta syystä, kuten työttömyydestä tai työkyvyttömyydestä.

Vapautus voidaan myöntää ainoastaan elatustuen maksuun perustuvasta Kelan saatavasta, ei lapselle kuuluvasta elatusapusaatavasta.

Hakemusten läpimenoajat nousivat ensimmäisten kuukausien aikana, mutta alkoivat normalisoitua vuodenvaihteen jälkeen. Käsitteilylle asetettu tavoiteaika on elatustuessa 4 viikkoa ja elatusavun maksuvapautuksessa 7 viikkoa. Viime kesäkuussa molemmat tavoiteajat alittuivat.

Elatustukea sai vuoden 2009 lopussa 95 899 lasta ja 65 005 perhettä. Tukea saaneiden lasten määrä nousi edellisvuodesta 2 %, kun kymmenen viime vuoden ajan suunta on ollut laskeva. Elatustukea saaneiden lasten osuus 0–17-vuotiaista nousi 8,6 %:sta 8,8 %:iin.

Tiedot elatustukea saaneista lapsista ja maksetuista elatustuista on aiemmin kerännyt Stakes (nykyisin Terveyden ja hyvinvoinnin laitos) kyselymenetelmällä.

Maakunnittain tarkasteltuna elatustukea saaneiden lasten osuus vaihteli 5,0–10,5 %. Osuus oli suurin Päijät-Hämeessä ja pienin Ahvenanmaalla.

Tukea saaneiden lasten määrä on jatkanut kasvuaan myös tämän vuoden puolella ja oli kesäkuussa 96 437.

Elatustuki on Kelan maksama tuki, jolla turvataan lapsen elatus silloin, kun lapsi ei saa elatusapua elatusvelvolliselta vanhemmalta. Elatustukea maksetaan, jos elatusvelvollinen vanhempi on laiminlyönyt elatusavun maksamisen tai kun elatusapu on

Tukea saaneiden lasten määrä kasvoi ensimmäisenä Kela-vuonna.

vahvistettu elatustukea pienemmäksi elatusvelvollisen vanhemman puutteellisen elatuskyvyn vuoksi. Elatustukea voi saada myös silloin, kun on adoptoinut lapsen ilman kumppania tai kun avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isyyttä ei ole vahvistettu. Tukea maksetaan enintään siihen saakka, kunnes lapsi täyttää 18 vuotta. ■

Lue lisää elatustuen tilastokatsauksesta ▶ www.kela.fi/tilastokatsaus

Yhteiskuntatieteiden tohtori, luonnontieteiden kandidaatti Hannu Pääkkönen hieman yllättyi tuloksestaan, jonka mukaan ansio- ja kotitöiden kokonaisuus jakautuu työssä käyvien puolisoitten kesken varsin tasaisesti.

Tasa-arvo on kotityökalu

Ansio- ja kotityöhön käytetty kokonaistyöaika jakautuu puolisoitten kesken melko tasan. Naiset eivät siis teekään ansiotyönsä lisäksi toista työpäivää kotona.

NÄIN HAVAITSI TILASTOKESKUKSEN erikoistutkija Hannu Pääkkönen, joka sosiaalipolitiikan väitöskirjassaan tutki työtä perhenäkökulmasta.

Tutkimuksessa Suomen varhaisimmat tiedot ovat vuodelta 1979 ja tuoreimmat 2006. Eurooppalaisen – Espanja, Iso-Britannia, Saksa ja Suomi – vertailun tiedot ovat vuosilta 1999–2003.

Kaikissa neljässä vertailumaassa miehet tekivät enemmän ansiotyötä kuin naiset ja naiset enemmän kotityötä kuin miehet.

”Espanjassa naisten ansiotyöhön osallistuminen on muita vähäisempää, joten siellä naiset kuormittavat kotitöistä selvästi enemmän kuin miehet”, Pääkkönen täsmentää.

Kiirettä kokee kolme neljästä kokopäivätyötä tekevistä suomalaisäideistä ja -isistä. Vanhemmat haluavat lisää aikaa lasten

kanssa olemiseen, miehet myös kodin remontointiin.

Vuorotyötä tekevät miehet tekevät noin puolet kotitöistä, kun puoliso tekee säännöllistä päivätyötä. Vuorotyö mahdollistaa miehille varsinkin lastenhoidossa ison osuuden.

Työssä käyvän naisen työtön mies osallistuu kotitöihin enemmän kuin töissä ollessaan. Käytettävissä oleva aika sanelee siis paljon aktiivisuuden.

”Kotitöiden jakautumisessa tasa-arvoistuminen on edennyt viime vuosikymmeninä ja etenee yhä”, Hannu Pääkkönen summaa.

Vapaaehtoistyötä tekevät eniten koulutautuneimmat ja työelämään osallistuvat, vähiten 20–34-vuotiaat ja iäkkäimmät. Vapaaehtoistyö ja lastenhoidon tai muun naapurivun antaminen kasautuvat usein samoille ihmisille.

Vapaaehtoistyö ja naapuriapu eivät ole päivittäisiä, joten niihin kuluu vuorokaudesta keskimäärin vain 15 minuuttia.

Tietokone ja tv vievät lasten aikaa

Pääkkönen kertoo kotitöiden tasa-arvoistumisen lisäksi myös toisen hyvän uutisen. Lapset eivät joudu koulupäivän jälkeen olemaan yksin kotona niin paljon kuin julkisuudessa usein kuulee.

Lasten opiskeluun käyttämä aika väheni ja vapaa-aika lisääntyi 1970-luvun lopulta 2000-luvun alkuun. Television katselu säi-

Vapaaehtoistyö, lastenhoito ja naapuriapu kasautuvat usein samoille ihmisille.

lyi lasten suosituimpana vapaa-ajanviettona. Silti lähes kaikki lapset harrastivat liikuntaa viikoittain sekä talvella että kesällä.

Lapset eivät viettäneet hälyttävästi aikaa television ja tietokoneen ääressä. Pääkkönen tosin ennakoii, että tämän vuoden lopulla Tilastokeskus julkistaa uusimman ajankäyttötutkimuksen, joka kertoo toisenlaisesta kehityksestä.

Kymmenkunta vuotta sitten pojat käyttivät tietokoneita selvästi enemmän kuin tytöt. Ero alkoi kaventua jo 2006. Sitten sosiaalisen median suosio on tasa-arvoistanut nuorten virtuaalimaailmaa.

Hannu Pääkkösen aineistoissa on vastaus 30 000 suomalaiselta, joko päiväkirjana tai kyselyvastauksena. Erikoistutkija päättelee, että päiväkirjoilla saa työajoista luotettavampia tietoja kuin kyselyissä, joissa tyyppillisesti liioitellaan työtunteja.

Harrastuksissaan aktiivisimmat vastasivat päiväkirjoihin aktiivisimmin. Pääkkönen arvioi, että huono-osaisimmat vastaavat heikoimmin tämällytyypisiin tutkimuksiin.

”Yhteiskunnallisten päätösten on pohjaututtava tietoon. Kiireisten ihmisten elämää helpottavan aikapolitiikan pitää perustua kiireisten ihmisten antamiin tietoihin. Samoin huono-osaisten elämän parantamiseen tarvitaan heiltä itseltään saatuja tietoja”, Pääkkönen kiteyttää. ■

Hannu Kaskinen

Lue lisää

Hannu Pääkkönen: Perheiden aika ja ajankäyttö. Tutkimuksia kokonaistyöajasta, vapaaehtoistyöstä, lapsista ja kiireestä. Sosiaalipolitiikan väitöskirja, Tampereen yliopisto.

KUVA ANTERO AALTONEN

Kolme tietä samaan tulokseen

Tanska, Suomi ja Ruotsi toteuttivat eläkejärjestelmän uudistuksen eri tavoin.

OLLI KANGAS
Osastopäällikkö,
Kelan tutkimusosasto

VIIME VUOSIKYMMENTEN AIKANA useat maat ovat uudistaneet eläkejärjestelmänsä. Eläkereformit ovat olleet niin kansainvälisten toimijoiden – Maailmanpankki, OECD, EU – eri maiden viranomaisten kuin yksittäisten tutkijoidenkin kiinnostuksen kohteena. Yleensä huomio on kiinnitetty suuriin reformeihin, joissa koko järjestelmä on muutettu yhdellä rysäyksellä.

Viime vuosikymmenten aikana useat

maat ovat reformoineet eläkejärjestelmänsä. Eläkereformit ovat olleet niin kansainvälisten toimijoiden – Maailmanpankki, OECD, EU – eri maiden viranomaisten kuin yksittäisten tutkijoidenkin kiinnostuksen kohteena. Yleensä huomio on kiinnitetty suuriin reformeihin, joissa koko järjestelmä on muutettu yhdellä rysäyksellä.

Kouluesimerkinä tällaisesta big bang -reformista on käytetty Ruotsin suurta 1990-luvulla toteutettua eläkeuudistusta. Sosiaalipolitiikkaa ja eläkkeitä voidaan kuitenkin ohjata uusille urille hienovaraisemmin, jatkuvilla pienillä uudistuksilla, jotka pidemmän päälle johtavat merkittäviin muutoksiin. Useissa tarkasteluissa asteittaiset reformit ovat jääneet suurten muutosten varjoon. Kauneus- ja tyylioppeita on jaettu Ruotsin kaltaisille kertarysäyttäjille kun

Suomen kaltaiset hitaat hivuttajat ovat jääneet vaille huomiota.

Tässä tarkastelussa keskityn kolmen Pohjoismaan, Tanskan, Suomen ja Ruotsin eläkeuudistuksiin, jotka toteutettiin 1990–2000-luvuilla. Kussakin maassa on tehty merkittäviä muutoksia eläkkeisiin, mutta muutoksen tekemisen prosessi ja tapa ovat olleet erilaisia. Erilaisista historiallisista lähtökohdista ja uudistusprosesseista huolimatta voi kuitenkin käydä niin, että maat pidemmällä aikajänteellä vähitellen päätyvät samantyyppiseen eläkejärjestelmään perus/kansaneläkkeen, lakisäätöisen työeläkkeen ja vapaaehtoisten lisäeläkkeiden keskinäisessä suhteessa.

Amerikkalaisen valtio-oppineen Jacob Hackerin neliluokkainen analyysikehikko tarjoaa hyvän välineen kuvata Pohjoismai-

den eläkeuudistuksia. Hacker puhuu kumoamisesta (abolition) tapauksissa, joissa vanha romutetaan ja tilalle rakennetaan kokonaan uusi järjestelmä. Kyseessä on muuntaminen (conversion), jos vanhan järjestelmän ulkoiset rakenteet säilytetään, mutta rakenteitten sisällä tapahtuu merkittäviä muutoksia. Kerrostaminen (layering) puolestaan viittaa tilanteeseen, jossa uutta rakennetaan vanhan päälle. Neljäs uudistusstrategia, ajalehtiminen (drift), ei sisällä mitään tietoista päämäärää vaan järjestelmä muuttuu omia aikojaan maailman muuttumisen vaikutuksesta.

Ruotsi kumosi, Tanska ajalehti

Ruotsin eläkereformi on selvä kumoaminen. Vanha kansaneläke ja ATP-työeläke poistettiin ja tilalle rakennettiin uusilla periaatteilla toimiva järjestelmä. Ruotsin ”suuri räjähdys” oli läpeensä poliittinen prosessi, jota veti keskeisiä puolueita edustava poliittinen työryhmä. Eläkeuudistuksesta käytiin myös kansalaisdebattia ja sitä käsiteltiin suurimpien puolueitten puoluekokouksissa. Sosiaaliministeriön ja Riksförsäkringsverketin virkamiesten rooli oli avustaa poliitikkoja käytännön suunnittelussa. Vasta loppuvaiheessa valtiovaraministeriön byrokraatit tulivat kuvaan mukaan kun rahastoinnin käytännön toteutusta käytiin suunnittelemaan. Prosessin johtaminen oli poliitikkojen käsissä. Työmarkkinajärjestöt olivat ulkopuolella, mutta toki niitäkin kuultiin. Aiemman kansaneläke- ja ATP-järjestelmän keskitetty ja poliitikkojen käsissä oleva hallintomalli helpotti kokonaisvaltaista prosessia, joka lopulta johti uuteen eläkejärjestelmään. Suunnittelijat uskoivat luoneensa kestävä eläkejärjestelmän ja uhosivat, että se kestää seuraavaan jääkauteen.

Suomea voi käyttää esimerkkinä muuntamisesta. Järjestelmän kulissit säilytettiin, mutta niiden sisällä tapahtui asteittaisia muutoksia, jotka vaikuttavat niin eläkkeitten määrätymisperusteisiin kuin eläkkeiden tasoihinkin. Uudistukset olivat luonteeltaan ”hiipiviä”, ja suuntaa muutettiin vähän kerrallaan. Suomessa prosessi oli vahvasti työmarkkinajärjestöjen ja asiantuntijoiden käsissä. Poliitikot olivat taka-alalla. Näiltä osin prosessi muistutti keskieuropalaisien, ns. korporatististen maitten kokemuksia. Myös virkamiesten ja eläke-ekspert-

tien rooli oli meillä näkyvämpi kuin Ruotsissa, jossa virkamiehillä ei ollut lupa esittää julkisuudessa mielipiteitään politiikan alaan kuuluvista kysymyksistä. Suomessahan tämä menettely on taas ns. maan tapa, ja johtavat virkamiehet – yleensä valtiovaraministeriöstä – ovat kertoneet selvästi poliittisissa kysymyksissä, mikä on oikea ja ainoa tapa menetellä. Tämä menettely on sopinut hyvin sekä poliitikoille, joiden ei ole tarvinnut kertoa kansalle ikäviä asioita sosiaaliturvan leikkaustarpeista että virkamiehille, joiden asema kansallisina auguureina on vahvistunut.

Suomen tapaa tehdä uudistuksia voi pitää epädemokraattisempaan kuin ruotsalaisten keskustelempaan prosessia. Täysin demokraattisissa merkeissä Ruotsinkaan eläkeuudistusta ei kuitenkaan toteutettu. Ennen muuta sosialidemokraattien jalkaväki oli vahvasti uudistusta vastaan, ja puoluejohtaja Göran Persson maanitteli, uhkaili ja pakotti puoluekokousväen hyväksymään porvarillisten puolueitten kanssa sorvatun eläkepaketin.

Tanska on tyyppitapa eläkepoliittisesta ajalehtimisestä. 1960–1970-luvuilla maassa ei saatu aikaan kunnollista työeläkejärjestelmää, joka olisi Ruotsin tai Suomen järjestelmien tapaan tarjonnut ansioon sidottuja työeläkkeitä. Sen sijaan erilaiset työmarkkinapohjaiset eläkkeet ja yksilölliset eläkevakuutukset alkoivat laajentua. Varsinaisen lisäeläkejärjestelmien vyöryn aiheutti vuonna 1991 Tanskan metalliliiton solmima työmarkkinasopimus, jossa luovattiin lisäeläketurvaa kyseisen sopimuksen piiriin kuuluville. Järjestelmä oli siis tyyppillinen klubihyödyke: se oli tarjolla vain klubin, ts. metalliliiton jäsenille. Myöhemmin muut ammattiliitot ovat yrittäneet seurata metallin jalanjalkia, kuka paremmalla kuka huonommalla menestyksellä. Nyky-

sin valtaosa tanskalaisista palkansaajista kuuluu jonkinlaisen sopimusperustaisen työmarkkinaeläkkeen piiriin. Työmarkkinaeläkkeistä on tulossa yhä tärkeämpi osa tanskalaisten eläketurvaa. Varsinaisesta elä-

kepolitiikasta ei Tanskassa voi puhua. Siinä missä Ruotsissa poliittiset päättäjät ja Suomessa työmarkkinoitten partnerit ja ekspertit päättivät uudistuksista, Tanskassa on edetty ad hoc -pohjalta, luovimalla kul-

loisenkin taloudellisen tilanteen mukaan valtiovaraministeriön ja työministeriön johdolla. Sosiaaliministeriö ei asiaan yleensä sekaantunut.

Lopputuloksessa samoja piirteitä

Vaikka kolmen Pohjoismaan eläkereformit poikkesivat sekä toteuttamistavaltaan

Tanskassa on edetty ad hoc -pohjalta, luovimalla kulloisenkin tilanteen mukaan.

(kumoaminen, muuntaminen, ajalehtiminen) että keskeisiltä toimijoiltaankin (poliitikot, työmarkkinajärjestöt ja ekspertit, tilannetekijät ja sattumat), lopputuloksissa on samoja piirteitä.

Ensinnäkin aiempaa kansalaisuuteen perustuvaa kansaneläkkeen universaalista luonnetta on heikennetty. Suomessa ja Ruotsissa kansan/takuueläke on eläketulovähenteinen. Myös Tanskassa entistä suurempi osa kansaneläkkeestä pienee eläkeläisen muiden eläketulojen vaikutuksesta. On siirrytty ”valikoivaan universalismiin”. Suomessa tuleva takuueläke vahvistaa suuntausta. Takuueläke muuten edustaa Hackerin mainitsemaa kerrostamista: uusi elementti tuodaan mukaan poistamatta vanhaa.

Toisekseen Suomessa ja Ruotsissa lakisääteisen työeläketurvan suhteellisen merkitys heikkenee. Näiltä osin Suomi ja Ruotsi lähentyvät Tanskaa.

Kolmanneksi kaikissa maissa erilaiset yksilölliset ja kollektiiviset ratkaisut tulevat aiempaa tärkeämmäksi osaksi eläkeläisten tulopakettia. Suomi, jossa vapaaehtoisten järjestelyt on aiemmin ollut pieni, lähestyy Ruotsia, joka puolestaan liukuu Tanskan suuntaan. Kaikkiaan näitten muutosten seurauksena voi olla, että ajalehtimisen perusteella syntynyt, suunnitteleman Tanskan malli onkin lopulta kestävin lopputuote. Mitä ilmeisimmin Suomen eläkejärjestelmää tullaan jatkossakin muuntelemaan pienin askelin uuteen suuntaan. Ruotsin järjestelmälle jääkausi taas saattaa tulla paljon aiemmin kuin sen suunnittelijat uskoivatkaan. ■

Lue lisää

Kangas, Olli, Lundberg, Urban ja Ploug, Niels (2010): Three routes to pension reform. Social Policy & Administration, Vol 44 (3): 265–284.

TUTKIMUSJULKAISUT

Perhepiirissä – hyvässä ja pahassa

SUOMI RATIFIOI LASTEN oikeuksien julistuksen vuonna 1991. Julistuksen päämääränä on mahdollisimman hyvien kasvu- edellytysten luominen kaikille lapsille sosiaaliseen, rodulliseen tai muuhun taustaan katsomatta. Lähes 20 vuotta myöhemmin julistuksen päämäärä on edelleen ajankohtainen ja useat tahot päättäjistä ruohonjuuritason toimijoihin haluavat tietää, miten lapset, nuoret ja perheet Suomessa voivat.

Tätä tietotarvetta varten opetus- ja kulttuuriministeriö ja Kelan tutkimusosasto ovat julkaisseet Perhepiirissä-kirjan, joka on monitieteinen tutkijoiden puheenvuoro suomalaisen perheen arjesta. Ulla Härmäläisen ja Olli Kangas toimittama kirja liittyy hallituksen Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmaan.

Perhepiirissä vastaa muun muassa seuraaviin kysymyksiin: Miten sosiaaliturva määrittelee perheen? Kuka perheeseen tuo rahat ja kuka päättää niiden käytöstä? Mitä haasteita kaksosten tai kolmosten syntymä tuo perheelle? Miten käy lasten ja lähivanhemman taloudelle, kun perhe hajoaa? Mitä tapahtuu huostaan otetuille lapsille ja heidän vanhemmilleen? Miten nuorten ajankäyttö on muuttunut? Kuka vastaa lääkehoidon aloittamisesta lasten ja nuorten mielenterveyden horjuessa? Miten lapsuuden vaikeat tapahtumat heijastuvat terveyteen ja hyvinvointiin aikuisena?

Kirjassa mukana olevat tutkijat edustavat erilaisia lähtökohtia, tutkimuslaitoksia ja tieteenaloja. Kaikkia kuitenkin yhdistää aito kiinnostus lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin kysymyksiin.

Kirjan teemoja käsitellään useissa tämän lehden artikkeleissa. Katso esimerkiksi Markus Jäntin haastattelu lapsiköyhyydestä (s. 16–17) sekä Laura Kalliomaa-Puhan ja Maija Faurien haastattelu perheen määrittelystä sosiaaliturvalainsäädännössä (s. 18–21). Perheen määrittelyä käsitellään myös ministeri Juha Rehulan haastattelussa (s. 24–26). ■

Julkaisu: Härmäläinen U, Kangas O (toim.). Perhepiirissä. Helsinki: Kela, 2010.

SITAATTI KIRJASTA

”Perhe on voimavara ja tarjoaa lapsille perustan oman elämänsä rakentamiseen. Mutta joskus perhe voi myös olla ongelma.”

UUSIMMAT TUTKIMUSJULKAISUT

Saarikallio-Torp M, Wiers-Jensen J, eds. Nordic students abroad. Student mobility patterns, student support systems and labour market outcomes.

Tutkimuksia 110

Yhteispohjoismaisessa tutkimuksessa tarkastellaan ulkomailla korkeakoulututkintonsa suorittaneita pohjoismaalaisia ja heidän työmarkkinoille sijoittumistaan vertaamalla heitä kotimaassa korkeakoulututkinnon suorittaneisiin. Tutkimus tarjoaa arvokasta uutta tietoa opiskelijaliikkuvuudesta ja sen vaikutuksista. Julkaisu on englanninkielinen.

Linnakangas R, Lehtoranta P, Järviskoski A, Suikkanen A. Perhekuntoutus puntarissa. Kelan psykiatrisen perhekuntoutuksen kehittämishankkeen arviointi.

Tutkimuksia 109

Lapin yliopiston ja Kuntoutussäätiön toteuttamassa ulkoisessa arvioinnissa tutkittiin, millaisia muutoksia lasten tilanteissa tapahtui kuntoutusinterventio vaikutuksesta. Lapset hyötyivät yksilö- ja perhepainotteisesta kuntoutuksesta ja vanhemmat perheterapeuttisesti ja ryhmätoimintaan painottuneesta kuntoutuksesta.

Kainu M.

Yhteispalvelututkimus 2010.

Nettityöpapereita 13

Yhteispalvelu on tapa tarjota julkishallinnon ja muita palveluja keskitystyistä yhdestä paikasta. Tutkimuksessa tarkastellaan yhteispalvelua asiakkaille, palveluneuvojille ja viranomaispäätäjille tehtyjen kyselyjen valossa.

Hagfors R & Kajanoja J.

Hyvän kehän hypoteesi.

Teoreettista taustaa ja empiiristä arviointia.

Nettityöpapereita 11

Tutkimuksessa tarkastellaan hyvän kehän hypoteesia. Hyvällä kehällä viitataan prosessiin, jossa laaja hyvinvointivaltio vähentää eriarvoisuutta ja vähentynyt eriarvoisuus tuottaa sosiaalista pääomaa. Vahvistunut sosiaalinen pääoma puolestaan lisää väestön hyvinvointia ja lisääntynyt hyvinvointi tuottaa tukea hyvinvointivaltiolle.

UUSIMMAT TILASTOJULKAISUT

Kelan sairausvakuutustilasto 2009

Vuonna 2009 Kela korvasi kaikkiin 3,8 miljoonaa yksityislääkäriin käyntiä. Niistä 78,3 % oli erikoislääkäriin käyntejä (2,9 milj. käyntiä). Eniten korvattiin käyntejä silmätautien erikoislääkärin vastaanotolla, yhteensä 523 900 käyntiä, mikä oli 17,8 % kaikista erikoislääkäriin käynneistä.

Kelan sotilasavustustilasto 2009

Vuonna 2009 sotilasavustusta sai 12 624 kotitaloutta. Sotilasavustusta sai keskimäärin 5 125 henkilöä kuukaudessa. Edellisvuoteen verrattuna saajien lukumäärä pysyi lähes samana (+0,2 %).

Kelan kuntoutustilasto 2009

Viime vuonna Kelan psykoterapia-kuntoutukseen osallistui 15 200 henkilöä. Se on kaksi kertaa enemmän kuin vuonna 2000, jolloin psykoterapiaa korvattiin 7 300 kuntoutujalle. Psykoterapiaa saaneiden keski-ikä oli 38 vuotta.

Taskutilasto 2010

Kelan taskutilasto on tiivis tietopaketti Kelan etuuksista ja niiden saajista. Tilastotiedot koskevat vuotta 2009, ja mukana on lisäksi vertailutietoa vuodelta 2008. Taskutilasto julkaistaan vuosittain kolmella kielellä, suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

TILASTOKATSAUKSET

Työttömyysturvan etuuserot kasvavat yli kolmanneksen vuonna 2009

Vuonna 2009 työttömyysturvaetuusia maksettiin 35 % enemmän kuin vuonna 2008. Työttömyyskassojen maksama ansioturva kasvoi huomattavasti enemmän (44,6 %) kuin Kelan maksama perusturva (18,2 %).

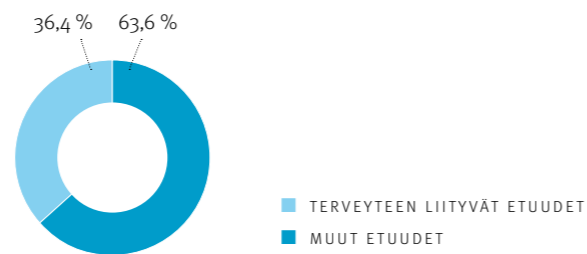
TILAUKSET

Suurin osa julkaisuista on ladattavissa ilmaiseksi internetsivuilta (pdf).
www.kela.fi

Tutkimusjulkaisut, puh. 020 634 1947, julkaisut@kela.fi
Tilasto- ja julkaisut, puh. 020 634 1502, tilastot@kela.fi

Hinnat eivät sisällä lähetyksukuja.

TERVEYSPERUSTEISTEN ETUUKSIEN OSUUS KELAN ETUUSMENOISTA 2009
(MENOT YHTEENSÄ 11,8 MILJARDIA EUROA)

TILASTOJULKAISUT

Kolmannes Kelan menoista liittyy terveyteen

KELAN MAKSAMIA ETUUKSIA voidaan jaotella usealla tavalla. Yksi tapa on katsoa, mikä on terveysperusteisten etuuksien osuus kokonaismenoista. Vuonna 2009 osuus oli 36,4 %.

Terveysperusteisten etuuksien merkitys on kasvanut huomattavasti kymmenessä vuodessa. Tätä osoittaa se, että vuonna 2000 kyseisten etuuksien osuus maksetuista etuuksista oli 28,3 % eli 8,1 prosenttiyksikköä vähemmän kuin nykyisin. Terveysten liittyvien etuuksien menot ovat siis kasvaneet nopeammin kuin muiden Kelan etuuksien menot.

Vuonna 2009 Kela maksoi eri etuuksina 11,8 mrd. euroa. Tästä summasta 4,3 mrd. euroa käytettiin terveysperusteisiin etuuksiin. Niitä ovat sairausvakuutuskorvaukset (pl. vanhempainpäivärahat), työkyvyttömyyseläkkeet sekä vammais- ja kuntoutusetuudet.

Terveysperusteisista etuuksista ylivoimaisesti eniten maksettiin sairaanhoitokorvauksia, jotka vuonna 2009 olivat 1,8 mrd. euroa. Toiseksi eniten maksettiin sairauspäivärahoja, 799 milj. euroa. Kolmanneksi suurin etuusmeno koitui työkyvyttömyyseläkkeistä, joita maksettiin 739 milj. euroa. Vammaisetuuksien osuus oli 418 milj. ja kuntoutuksen 305 milj. euroa. Lisäksi työterveyshuollon ja opiskelijoiden terveydenhuollon korvaukset olivat yhteensä 279 milj. euroa. ■

Timo Partio

Lue lisää > www.kela.fi/tilastokatsaus

3 ladatuinta tutkimusjulkaisua (4/2010–7/2010)

1 Komu M & Hellsten K. Luottamus ihmisiin ja luottamus instituutioihin Euroopassa. Nettityöpapereita 12

Tutkimuksessa tarkastellaan sosiaalisen ja institutionaalisen luottamuksen kehitystä Euroopassa 2000-luvulla. Pohjoismaiden tilannetta verrataan muihin maihin ja etsitään luottamukseen mahdollisesti yhteydessä olevia yksilötason tekijöitä.

2 Haataja A. Fathers' use of paternity and parental leave in the Nordic countries. Nettityöpapereita 2

Suomalaiset isät käyttävät yleisimmin isyysvapaita, mutta jakavat pienimmän osuuden vanhempainrahajakoista. Suosituinta vanhempainvapaan jakaminen on Islannissa, toiseksi suosituinta Ruotsissa.

3 Nikkanen P. Vaikeavammaisen henkilön kuntoutussuunnitelman rakentamisen käytännöt. Selosteita 71

Tutkimuksessa tarkastellaan, minkälaisen prosessin kautta vaikeavammaisten henkilöiden kuntoutussuunnitelmat syntyvät. Tutkimus perustuu kuntoutujien, julkisen terveydenhuollon työntekijöiden ja kuntoutuspalveluja tuottavien työntekijöiden haastatteluihin.

www.kela.fi/tutkimus > julkaisut

Perusturvan tason jälkeensä jääneisyys huolestuttaa pääjohtaja Jorma Huuhtasa.

Perusturvan puhemies

JORMA HUUHTASEN PÄÄJOHTAJAKAUSI Kelassa on lopuillaan. Tasan 10 vuotta kestänyt Kela-pesti päättyy syyskuun lopussa.

Huuhtanen on pääosin tyytyväinen kauteensa, mutta pettymyksiäkin on ollut. ”Olen henkilökohtaisesti pettynyt siihen, että työnantaja- ja työntekijäjärjestöt ovat ehdoin tahdoin halunneet jättäytyä pois perusturvan vakuutusmuotoisesta rahoituksesta.” Työnantajien kansaneläkemaksun poistaminen on tästä tuorein esimerkki, vaikka sosiaalivakuutuksen perustaa nakerrettiin jo 1990-luvulla. Huuhtasen mielestä suunta on vaarallinen: perusturvan tason kehitys jää jälkeen ansioturvasta, palkoista puhumattakaan. ”Sosiaaliturva muuttuu yhä enemmän työsidonnaiseksi. Ihminen on aika heikoilla, jos työhistoriaa ei ole tai sitä on vain vähän. Pelottaa, mihin tämä johtaa”, hän varoittaa. Myönteinen poikkeus oli kuitenkin päätös takuueläkkeestä. Lähivuosina poliittisella päätöksenteolla onkin valtava merkitys Kelalle.

”Ensi keväänä poliitikkojen pitäisi pystyä ratkaisemaan, tuleeko toimeentulotuen perusosa Kelalle vai ei. Myös omaishoidon tuesta pitäisi saada päätös. Yleensä Kela on vahvoilla, jos asiaan ei liity muuta poliittista intohimoa kuin se, että asia pitää hoitaa yhdenmukaisesti koko maassa.” ■

Minna Latvala

Huuhtasen vuosikymmen Kelassa 2000–2010

- 2002** Hallinnonuudistus: ulkoinen hallitus ohjaamaan toimintaa
- 2002** Adoptiotuki ja keliakiakorvaus Kelalle
- 2003** Maahanmuuttajan erityistuki Kelalle
- 2003** Asiakaspalautejärjestelmä otetaan käyttöön
- 2004** Verkkopankkitunnus Kelan sähköisen asioinnin perustaksi
- 2004** Sähköinen asiakirjahallinta käyttöön koko maassa: asiakkaiden hakemukset skannataan ja ne siirtyvät tarvittaessa sähköisesti toimistosta toiseen
- 2005** Asiakaspalveluseminaarit kaikille kelalaisille
- 2006** Puhelinpalvelun uudistus alkaa: 12 palvelunumeroa käytössä koko maassa vuonna 2010
- 2006** Ensimmäinen sähköinen hakemus otetaan käyttöön: 2010 sähköiset hakemukset käytössä kaikissa keskeisissä etuuksissa
- 2006** Toiminnanohjausjärjestelmän uudistus alkaa: SAP-pohjainen Tahti otetaan käyttöön 2007
- 2007** Huuhtaselta aloite sosiaaliturvan yksinkertaistamiseksi
- 2007** Kansallisen terveysarkiston toteutus Kelan tehtäväksi
- 2008** Palvelutoiminnan kehittämisohjelma julkaistaan
- 2008** Toimistoverkon uudistus alkaa: toimistoja suljetaan ja tilalle perustetaan yhteispalvelupisteitä
- 2009** Elatustuki siirtyy kunnilta Kelalle
- 2010** Vammaisten tulkkauspalvelu siirtyy Kelalle

Uusiin tehtäviin Kelassa

LAKIMIES, oikeustieteiden maisteri **Jenni Mäkelä** on nimitetty lakimieheksi eläke- ja toimeentuloturvaosaston opintokiryhmään 1.6.2010 alkaen.

VTM **Hanna-Mari Heinonen** on nimitetty tutkijaksi Kelan toimivuuden tutkimusryhmään tutkimusosastolle 1.9.2010 alkaen.

FM **Carola Grönholm** on nimitetty ylikielenkääntäjäksi 1.9.2010 lukien hallinto-osaston käännösryhmään.

Tietoisku Kelastosta

KELAN TILASTOTIETOKANTA eli Kelasto on julkaistu Kelan internetsivuilla uudenaikaisena palveluna. Käyttäjä pystyy palvelussa räätälöimään tilastoraportteja Kelan hoitamasta sosiaaliturvasta, esim. tietyltä ajalta tai maantieteellisesti alueelta. Uusi palvelu julkistetaan tietoiskussa Kelan päätalossa 23. syyskuuta klo 9–11.

Lisätiedot ja ilmoittautuminen ▶
tilastot@kela.fi

Koulutuskiertue työterveyshuollosta

UUDISTUVA TYÖTERVEYSHUOLTO – yhteistyöllä työkykyä ja terveyttä -koulutukset starttaavat Helsingistä 21. syyskuuta. Koulutuksia on syksyn aikana yhdeksällä paikkakunnalla. Tilaisuudet järjestävät STM, Kela ja Työterveyslaitos yhteistyössä Suomen työterveyslääkäriyhdistyksen ja Suomen työterveyshoitajaliiton kanssa. Koulutus on suunnattu työterveyshenkilöstölle ja aluehallinnon viranomaisille.

Lue lisää ▶ www.ttl.fi/koulutus

Sosiaalipolitiikan päivät Helsingissä

SOSIAALIPOLITIIKAN PÄIVÄT järjestetään tänä vuonna Helsingissä 21.–22. lokakuuta. Päivien teemana ovat köyhyys ja syrjäytyminen 2010-luvun sosiaalisina ongelmina.

Lue lisää ▶ <http://blogs.helsinki.fi/sosiaalipolitiikanpaivat/>

Kelan tuleva pääjohtaja Liisa Hyssälä pitää suomalaisen sosiaaliturvan tasoa kohtuullisena.

Hyssälä seuraa Huuhtasen linjaa pääjohtajana

LIISA HYSSÄLÄ ALOITTA Kelan pääjohtajana lokakuun alussa 2010. Takana on 15 vuotta eduskunnassa, seitsemän vuotta ministerinä sekä ura hammaslääkärinä ja kansanterveystieteen tutkijana ja opettajana yliopistossa. Pääjohtajana hän aikoo noudattaa edeltäjänsä Jorma Huuhtasen esimerkkiä.

”Kela ei ole vain rahanjakaja, vaan sen pitää tehdä aloitteita sosiaaliturvan kehittämiseksi. Tässä haluan noudattaa edeltäjäni esimerkkiä”, Liisa Hyssälä toteaa. Hän sanoo arvostavansa Huuhtasen työtä suomalaisen sosiaaliturvan kehittäjänä ja aloitteentekijänä monessa asiassa, joita mm. Sata-komiteassa kehitettiin eteenpäin.

”Kela ei saa jämähtää paikalleen, vaan sen tulee suunnata rohkeasti tulevaisuuteen”, Hyssälä sanoo. Hän uskoo, että Kelan tehtäväkenttä laajenee nopeasti. Omaishoidon tuki siirtynee Kelan hoidettavaksi, samoin toimeentulotuen perusosa, jos poliittinen yksimielisyys syntyy.

Jorma Huuhtasen esiin nostamaan terveysturvaan Hyssälä suhtautuu myönteisesti mutta arvelee, että se ei ole aivan tämän päivän asia vaan kaipa vielä kehittelyä. Asiaa voidaan edetä vain kokeilujen kautta.

Liisa Hyssälä on tyytyväinen suomalaisen sosiaaliturvan tasoon. ”Taso on varsin kohtuullinen, etenkin kun otamme huomioon, että elämme taloudessa vaikeita aikoja. Aina on kuitenkin väliinpuotoajia, joiden tilanne on hankala. Pitkäaikaistyöttömyys, pitkittyvä sairaus ja jokin yllättävä samanaikainen vastoinkäyminen ovat sellainen yhdistelmä, josta on vaikea selviytyä. Silloin mitataan turvaverkon riittävyys. Apua pitäisi olla tarjolla tällaisessakin tilanteessa. ■

Seija Kauppinen

KUVA WILMA HURSKAINEN

Tapio Rissasen mukaan lasten kotihoidon tuki usein syrjäyttää työmarkkinoilta äidit, joilla on takanaan vähän koulutusta ja lyhyt työura.

Kotihoidon tuki jättää äidin kotiin

Ajaako nykytaantuma äidit pitkille tukijaksoille samoin kuin 1990-luvun alun lamassa? Miten lasten kotihoidon tukea voisi kehittää?

Sosiaalipolitiikan tutkija **Tapio Rissanen** on selvittänyt perheiden tuen käyttöä ja äitien työllistymistä 1998 syntyneen lapsen jälkeen. Hän tekee lasten kotihoidon tuesta väitöskirjaa Tampereen yliopistossa.

Kelan myöntämä lasten kotihoidon tuki otettiin käyttöön 1985. Tukea saa perhe, jossa on alle 3-vuotias lapsi, joka ei käytä kunnallista päivähoitoa. Hoitoraha yhdestä alle kolmevuotiaasta on 314,28 e/kk ja vanhempien tuloista riippuva hoitolisä enintään 168,19 e/kk. Kotihoidon tukea käyttää neljä viidestä lapsiperheestä.

Lisäksi 37 kuntaa tukee kotihoitoa maksamalla kuntalisää. Sekin maksetaan useimmiten Kelan kautta.

KUVA ARI KORKALA

1 MITEN LASTEN KOTIHOIDON TUKEA VOISI KEHITTÄÄ?

Kotihoidon tuki toimi 1980-luvun lopulla hyvin, kun työmarkkinoilla oli imua. Nykyisinkin puolet tuen käyttäjistä onnistuu nivomaan työn ja perheen yhteen.

2 MISSÄ LASTEN KOTIHOIDON TUKEA VOISI KEHITTÄÄ?

Kymmenenä viime vuotena varsinkin naisten patkä- ja määräaikaistyöt ovat lisääntyneet. Jos työuraa ei ole tai se on käynnistynyt heikosti ja äiti hankkii monia lapsia, äiti helposti syrjäytyy työmarkkinoilta. Tähän vie äitiys- ja vanhempainrahan sekä kotihoidon tuen ketju.

Lähes puolet äideistä, joilta puuttuu kou-

lutus ja työkokemus, käyttää kolmen vuoden maksimajan lasten kotihoidon tukea. Heistä yli 40 % jää pitkäaikaistyöttömiksi.

Joka toisella kotihoidon tukea käyttävistä ei ole työsuhdetta, johon palata. Työtöminä he saavat kotihoidon tuen jälkeen työttömän peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea.

3 NÄKYKÖ KUNTALISISSÄ VASTAAVA KEHITYS?

Vaihtelevat kuntalisät eivät näy tilastollisissa analyysissa. Muuttovoittokunnat säästävät päivähoitossa maksamalla tuntuvaa kuntalisää, jos äiti – tai hyvin harvoin isä – jää pois työstä. Työtön ei kuitenkaan aina saa kuntalisää. Tämä eriarvoistaa perheitä.

4 MITEN LASTEN KOTIHOIDON TUKEA PUOLUSTETAAN?

Puhutaan paljon lapsen parhaasta. Tukea perusteltiin alun perin kehityspsykologisilla tutkimuksilla, joiden mukaan lapsen on hyvä olla kotona kolmevuotiaaksi. Nämä tutkimukset ovat paljolti 1960-luvulta ja amerikkalaisia. Yhdysvalloissa ei ollut yhtä kehittyntä päivähoitoa kuin meillä nyt on.

5 MITEN TUKEA PITÄISI KEHITTÄÄ?

Lasten kotihoidon tuessa on kyse myös äidin työurasta, perheen toimeentulosta, työmarkkinoista ja yhteiskunnan huoltosuhteesta.

Tarvitaan vaihtoehtoja, kuten kotihoidon ja puolipäivätyön toimivaa yhdistelmää. Miksi työnantaja ei sallisi äidin käyvän töissä vaikkapa kahtena päivänä viikossa, jolloin äiti säilyttäisi tuntuman työelämään?

Kotihoidon tuki on pieni ja lisää lapsiperheiden köyhyyttä. Jos kotihoidon tuki muutettaisiin ansiosidonnaiseksi, se kannustaisi menemään töihin ennen lapsen saantia. Tällöin korvausprosentti tosin olisi matalahko ja tukiaika nykyistä lyhyempi. Korvausprosenttia voisi myös alentaa, jos tuen käyttö pitkittyi.

Ansiosidonnaisuuden ansiosta vanhempainvapaata voisi pidentää. Myös vanhempainvapaan korvausprosentti voisi alentua sen mukaan, mitä pidempään sitä käytetään.

Valtion pitäisi toimia luovemmin, ja työmarkkinoille tulisi luoda tasaisuutta, että lapsen kanssa voisi olla kotona pidempään ilman, että työura kärsii. Suomessahan halutaan hoitaa lapsia kotona. Vyyhti on monimutkainen. ■

Hannu Kaskinen

Ett framgångsrikt team spelar bra ihop. Kalle, Teemu, Atte, Tiina och Siiri tillbringade sommarlovet sista två veckor tillsammans.

En ombildad familjs vardag kretsar kring det väsentliga

En ombildad familjs vardag löper bra så länge man kommer överens, gör upp tidtabeller och kommer ihåg att tänka på barnens bästa bland alla vardagsbestyr.

Barntrafiken under veckosluten har löpt ut och in hos **Teemu Uitto** och **Tiina Raappana** i deras parhushalva redan i tre år. **Atte, Kalle** och **Siiri** tillbringar ett veckoslut här och nästa i sitt andra hem – Kalle och Siiri hos sin mamma och Atte hos sin pappa.

Antalet ombildade familjer i Finland ökar sakta från år till år. I fjol var antalet 53 583, vilket motsvarar en knapp tiondedel av alla barnfamiljer.

Barnen i främsta rummet

”Allt löper rätt bra, och vi har inte några större problem”, säger Tiina Raappana.

”Visst ställs man ibland på prov när det gäller att komma överens om saker och ting på många olika håll. Till exempel sommarlov och sportlov ska planeras i förväg så att de passar alla parter”, säger Teemu Uitto.

Även om en ombildad familjs vardag kan påverkas av flera vuxnas tidtabeller är li-

vet nödvändigtvis inte särskilt komplicerat. ”Det viktiga är att rutinerna och vanorna är i stort sätt desamma överallt så att det inte råder koncentrationsläger på det ena stället och cirkus på det andra”, säger Uitto.

För Atte, Kalle och Siiri har man försökt ordna allt så jämlikt som möjligt. Alla föräldrar har gemensam omvårdnad och barnen bor lika mycket hos vardera föräldern. Ingen betalar heller underhåll för någon. Barnbidragen kan inte delas, men man har kommit överens om att de betalas till barnens biologiska mammor.

”Pass, FPA-kort och sådant finns hos den förälder som har behövt dem senast. Och skolbetygen undertecknas av den förälder hos vilken barnet råkar vara. Möten och första visiter på skolor och daghem sköts på samma sätt eller också så att alla deltar”, förklarar Raappana.

Det är något överraskande att de enda som man har råkat i kläm med är myndigheterna.

”Barntillsynsmannen gillade inte att barnen är varannan vecka hos föräldrarna turvis. Det lär vara bättre att ha bara ett hem. Barntillsynsmannen gick inte med på ett sådant avtal så slutligen antecknades att man kommer och går enligt överenskommelse”, påminner sig Uitto.

”Barntillsynsmannen motiverade sin åsikt med att ett barn inte är något föremål som bara transporteras från ett ställe till ett annat. Det stämmer naturligtvis. Vi lever dock i ett slags helig treenighet; alla tre familjer bor nära varandra, och barnen vistas hela tiden i samma daghem och samma skola”, påpekar Raappana.

”Å andra sidan inser jag naturligtvis att man vill sluta skriftliga avtal i detalj. Skilsmässor kan medföra tvister, och även om man till en början kommer bra överens kan situationen förändras”, säger Raappana. ■

Mikko Penttilä

Översättning Kurt Kavander

Familjebegreppet inom den sociala tryggheten förbryllar

Lagstiftningen om social trygghet definierar familjen på basis av ett gemensamt kylskåp – oberoende av vem som betalar för påfyllningen. Motsägelserna i familjeuppfattningarna väcker förargelse bland kunderna och belastar förvaltningen.

De som bor tillsammans förväntas försörja och ta hand om varandra. Vår lagstiftning om social trygghet bygger alltså på en moralisk familjemodell. Det problematiska är att till exempel sambor förväntas försörja varandra trots att de inte är skyldiga att göra det enligt lag.

”Lagen borde inte ta ställning till moralnormerna. I den övriga familjelagstiftningen har man försökt definiera familjen neutralt”, säger forskarna Maija Faurie och Laura Kalliomaa-Puha från forskningsavdelningen vid FPA.

FPA har kartlagt familjeuppfattningen i lagstiftningen om social trygghet. Utredningen avslöjar att vad som uppfattas som en familj förbryllande nog varierar beroende på förmån. Lagarna beaktar inte olika familjemodeller och motsvarar nödvändigtvis inte nuvarande verklighet.

”Lagen beaktar inte att sambor kan ha separata ekonomier och att den nya partnern i en ombildad familj kanske inte alls deltar i kostnaderna för den andras barn”, säger Maija Faurie.

Samboförhållanden känns ofta i plånboken

Om en ensamstående mamma flyttar ihop med en man påverkar mannens inkomster dagvårdsavgifterna oavsett om han deltar i kostnaderna för barnen eller inte.

Lagen känner dock inte till sambor av samma kön. Att flytta ihop blir dyrt för en ensamstående mamma – utom om sambon är en annan kvinna: då räknas mamman alljämnt som ensamstående och sambons inkomster påverkar varken dagvårdsavgifterna eller barnbidragets tillägg.

”FPA förnekades uttryckligen tolkningsrätt i fråga om sambor av samma kön då lagen om registrerat partnerskap svarvades ihop 2001. Sambor av å ena sidan samma och å andra sidan olika kön har ideologiskt olika ställning”, påpekar Maija Faurie.

Arbetsmarknadsstödet är likaså ett exempel på en förmån som påverkas av den andra partners stöd. Konstellationen är besvärlig, eftersom arbetsmarknadsstödet är en individuell förmån som ska garantera den personliga försörjningen vid arbetslöshet.

För en familj där två vuxna får arbets-

Faurie ja Kalliomaa-Puha tror att en klarare definition av familjebegreppet skulle bli billigare än det nuvarande orediga lapptäcket.

marknadsstöd kan det bli dyrt att ta emot arbete och olönsamt att bo ihop, eftersom partners stöd minskar.

Oredigt lapptäcke av författningar

Sociallagstiftningen är som ett lapptäcke som har lappats på olika ställen vid olika tidpunkter. Slutresultatet motsvarar kanske inte den ursprungliga avsikten.

I sin utredning lyfter Faurie och Kalliomaa-Puha fram problematiska situationer.

Partnerns inkomster påverkar arbetsmarknadsstödet. Om den ena i en familj med två arbetslösa tar emot arbete, minskar den andras stöd.

Till dem hör myndiga barn som bor med sina föräldrar. Inom vissa familjerelaterade stöd räknas ett myndigt barn inte som en del av familjen, även om barnet höjer familjens kostnader. Om barnet däremot ansöker om personliga förmåner betraktas barnet

som hemmaboende, varvid stöden sjunker. ”Det är inkonsekvent att ett hemmaboende barn beroende på stödet ibland hör till familjen och ibland inte”, säger Maija Faurie.

FPA:s kunder förvirras också av att familjestorleken räknas på olika sätt beroende på förmånen i fråga. Till exempel beaktar vårdtillägget vid stöd för privat vård respektive hemvård räknas en familj på högst fyra personer. Det innebär att inkomstgränsen som reglerar storleken på stödet är densamma oavsett om det finns två eller tio barn i familjen.

Enkelt behöver inte vara dyrt

Ett stödsystem som upplevs oredigt och motsridigt väcker misstro. Laura Kalliomaa-Puha påpekar att inkonsekvensen också är administrativt besvärlig och arbetsdryg.

”Det vore redigast med en enda neutral familjedefinition och så många individuella stöd som möjligt.”

Det diffusa familjebegreppet har diskuterats i decennier. Reformförslag har avfärdats som dyra – utan vidareutveckling.

”Ingen har ändå konkret räknat ut hur mycket ett enklare system skulle kosta. Resultatet skulle kunna överraska”, säger Kalliomaa-Puha och Faurie. ■

Laura Kosonen

Översättning Kurt Kavander

Varför är pappaledigheten så komplicerad i Finland?

Kompromisser en utmaning både för FPA och familjerna.

Social- och hälsovårdsministeriet har tillsatt en arbetsgrupp som just nu intensivt funderar hur föräldraleddigheterna borde utvecklas. Syftet är att stödja föräldraskap, uppmuntra pappor att ta ut mer föräldraleddighet samt förbättra ersättningen till arbetsgivarna för de kostnader som föräldraskapet orsakar.

Trycket på att utveckla systemet är stort. Nu kritiserar det för att vara svårbegripligt och krångligt. Den ojämna fördelningen av föräldraleddigheter inom familjen anses problematisk med tanke på kvinnors ställning på arbetsmarknaden, förhållandet mellan barn och pappor, ett delat ansvar för barnens omvårdnad och även för kvinnors löneutveckling. Kostnaderna fördelas ojämnt mellan arbetsgivare i mans- och kvinnodominerade branscher.

I FINLAND HAR föräldraleddighetssystemet byggts upp stegvis under många år. Hur pappaledigheten har utvecklats sedan 1990-talet visar att det varit frågan om ett utmanande utvecklingsarbete.

År 1991 fick pappor rätt till en ”egen” faderskapspenning, som inte förkortade föräldrapenningsperioden. Sedan år 1997 har den pappaledighet som vanligen tas ut i samband med barnets födelse också kunnat tas ut vid en annan tidpunkt under moderskaps- och föräldrapenningsperioden. Pappaledigheten har inte heller längre behövt vara sammanhängande.

Sedan år 2003 har pappan efter föräldrapenningsperioden ytterligare haft rätt till 12 extra vardagar med faderskapspenning dvs. en bonusledighet. Den har förutsatt att pappan har tagit föräldraleddigt med föräldrapenning under de sista 12 vardagarna av föräldrapenningsperioden.

År 2007 infördes den nya termen ”pappamånad” i lagen. Det innebar en 13–24 vardagar lång period under vilken pappan använde åtminstone de 12 sista vardagarna av föräldrapenningsperioden och förenade dem med en 1–12 vardagar lång förlängd pappaledighet. Tidigare måste den förlängda pappaledigheten tas ut som en omedelbar fortsättning på föräldraleddigheten. Nu kan

pappamånaden flyttas till önskad tidpunkt inom 180 dagar efter föräldrapenningsperioden.

För att kunna flytta pappamånaden till en senare tidpunkt förutsätter att mamman eller pappan vårdar barnet hemma med hemvårdsstöd ända fram till pappamånaden. I början av det här året blev pappamånaden ytterligare 12 vardagar längre.

PAPPALEDIGHETENS UTVECKLINGARBETE HAR skett under social- och hälsovårdsministeriets ledning och genom en s.k. trepartsmodell. Det är huvudsakligen arbetagarna och arbetsgivarna som finansierar faderskapspenningen genom avgifter som de betalar.

Staten finansierar de faderskapspenningar som utgår till minimibelopp. FPA tillämpar lagarna och har därför ofta haft möjlighet att delta i arbetet med att utveckla lagstiftningen.

Den pengar som står till buds har dock i praktiken satt ramarna för utvecklingsarbetet. Inom dessa ramar strävar man efter att på trepartsbasis ta hänsyn till de relevanta samhälleliga målsättningarna.

Varför har pappaledighetssystemet blivit så invecklat och svåröversiktligt för familjer som i samband med barnets födelse försöker planera hur de ska ta ut föräldraleddigheten? När man ändrar lagar måste man ofta kompromissa. Ett tydligt system har tyvärr inte alltid varit främst i tankarna, utan de andra tidigare nämnda faktorerna och målsättningarna

har påverkat slutresultatet mer.

FPA sköter faderskapspenningen och har därför en utmanande uppgift i att tydligt och begripligt informera kunderna om föräldraleddigheterna. FPA försöker ständigt utifrån kundresponserna utveckla broschyrer, webbsidor, e-tjänster och blanketter som gäller pappaledigheten. ■

Suvi Onninen

Skribenten är förmånschef på FPA:s avdelning för pensioner och utkomstskydd.

Trepartsmodellen och pengar har styrt utvecklingsarbetet med föräldraleddighet.

Joulupaisti karkuteillä

”LAPSUUDENKODISSANI kasvatettiin aina porsas joulupöytään. Ennen joulua ohjelmassa oli teurastus ja sian palvaaminen. Siitä sai seitsenhenkisen perhe ruokaa pitkäksi aikaa.

Yhtenä vuonna porsas pääsi aita-uksestaan karkuun. Se kipitti kovaa vauhtia pois, koko lapsilauma perässä ja äiti säkin kanssa viimeisenä. Sika juoksi henkensä hädässä. Lopulta se jäi sorkat ojossa makamaan niitylle. Kaikki sitä suremaan – joulupaisti oli mennyttä.

Äiti työnsi elikon säkkiin. Murheelinen ruumissaatto kulki kotia kohti. Yhtäkkiä säkistä kuului kirkaisu. Sika eli! Se oli vironnut! Karkulaissista tuli meidän vähävaraisen väen turva sinäkin talvena.”

Liisa

Liisa Hyssälä

Sosiaalivakuutus 4|2010 ilmestyy marraskuussa.

Teemana on *Perusturvan varassa*.

Aineistot viimeistään 18.10.

sosiaalivakuutus@kela.fi